

Elina Alalahti, Erika Ekdahl, Jenni Heikkinen ja Laura Pesonen

KOULUKIUSAAMINEN PERUSKOULUISSA

Ala- ja yläkoulun näkemyksiä koulukiusaamisesta ja siitä ilmoittamisesta

KOULUKIUSAAMINEN PERUSKOULUISSA

Ala- ja yläkoulun näkemyksiä koulukiusaamisesta ja siitä ilmoittamisesta

Elina Alalahti, Erika Ekdahl,
Jenni Heikkinen ja Laura Pesonen
Opinnäytetyö
Kevät 2020
Hoitotyön tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Hoitotyön tutkinto-ohjelma, Terveystieteiden koulutusohjelma

Tekijät: Elina Alalahti, Erika Ekdahl, Jenni Heikkinen ja Laura Pesonen

Opinnäytetyön nimi: Koulukiusaaminen peruskouluissa

Työn ohjaaja: Satu Rainto

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2020

Sivumäärä: 54 + 4

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää olisiko anonyymille sovellukselle tarvetta koulukiusaamisesta ilmoittaessa. Lisäksi selvitimme, millaista koulukiusaamista esiintyy, mikä sitä aiheuttaa sekä missä sitä tapahtuu. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajankohtaista tietoa koulukiusaamisesta kahdessa eri oululaisessa peruskoulussa.

Opinnäytetyön toteutimme kvantitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusaineiston keräsimme tutkittavilta luokilta marraskuussa 2018 järjestämillämme oppitunneilla, jotka pidimme heidän omissa luokkatiloissaan. Aineiston keräsimme tutkimukseen valittujen koulujen neljän luokan oppilailta. Kyselylomakkeessa käytimme strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Analysoimme kvantitatiivisen aineiston Webropol -kyselytyökalun avulla, jossa tarkastelimme peruseräilyä. Avoimien tekstivastauksien analysoinnissa käytimme Analytics - Text Mining -työkalua.

Tutkimustuloksissa tarkkailimme koulukiusaamisen esiintyvyyttä, ilmenemistä ja ilmoittamista. Koulukiusaamisen esiintymisessä tuloksista merkittävimmin nousi esiin havaitseminen, jonka mukaan kiusaamista on havainnut noin joka kolmas oppilas viimeisen kuuden kuukauden aikana. Kiusaamista kokeneita ja kiusaajia on vastausten perusteella huomattavasti vähemmän. Yleisimmäksi kiusaamisen muodoksi ilmeni sanallinen kiusaaminen. Seuraavaksi yleisimmät muodot olivat epäsuora ja fyysinen kiusaaminen. Lähes kaikki vastanneista olivat sitä mieltä, että yleisimmin koulukiusaamista tapahtuu välitunneilla. Toiseksi yleisin koulukiusaamisen tapahtumapaikka on koulumatka. Tutkimuksessa esiin nousseet vallitsevat kiusaamisen syyt olivat hyvin ulkonäkökeskeisiä, joista erottuvat ulkonäkö, ruumiinrakenne, pukeutuminen ja ihonväri. Vastauksista ilmeni, että eniten koulukiusaamisesta ilmoitetaan opettajalle. Noin puolet ilmoittavat myös vanhemmille ja kavereille. Tutkimuksessa kävi ilmi, että oppilaiden mielestä helpoin tapa ilmoittaa kiusaamisesta olisi nimettömästi.

Tutkimuksen tulosten mukaan oppilaiden keskuudessa nimettömälle sovellukselle olisi tarvetta koulukiusaamisesta ilmoittamiseen. Opinnäytetyömme tuloksia voidaan hyödyntää tulevaisuudessa, jos anonyymiä sovellusta aletaan kehittämään. Anonyymiä sovellusta olisi mahdollista hyödyntää myös työelämässä. Tutkimukseen osallistuneet koulut voivat hyödyntää tutkimustuloksia kiusaamisen tarkkailuun. Koulujen opettajat voivat kiinnittää huomiota siihen, miten oppilaat puhuvat toisilleen tai toisistaan sekä tehostaa välituntien valvontaa. Opinnäytetyötä voivat hyödyntää myös henkilöt, jotka ovat kiinnostuneet koulukiusaamisesta aiheena, sillä työ sisältää luotettavaa ja ajantasaista tietoa.

Asiasanat: koulukiusaaminen, kiusaaminen, kiusaaja, kiusattu, anonyymi, pilotointi

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Nursing and Health Care, Option of Preventive Health Care

Authors: Elina Alalahti, Erika Ekdahl, Jenni Heikkinen ja Laura Pesonen

Title of thesis: School bullying in primary schools

Supervisor: Satu Rainto

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2020 Number of pages: 54 + 4

The objective of our thesis was to investigate if there was a need for anonymous application for reporting bullying at school. We also investigated, what kind of school bullying appears, what causes it and where it occurs. The aim of this thesis was to get to know the current situation of bullying in two different schools.

We accomplished our thesis as a quantitative investigation. We collected the research material from the classes that participated the study In November 2018. We collected the research material from students in four classes at selected schools during their lessons in their own classrooms. In the questionnaire we used structured and open-ended questions. We analyzed the quantitative material using Webropol survey tool where we examined the basic report. We used Analytics – Text Mining tool to analyze open text responses.

In research results we monitored the prevalence, occurrence and reporting of school bullying. The most notable discovery in school bullying was the finding that about one of three students have experienced bullying during past six months. The responses indicate that there are significantly less bullies and being bullied. The most common form of bullying was verbal bullying. The next most common forms were indirect and physical bullying. Almost all of the respondents felt that bullying at recreation was the most common place for it to happen. The second most common place for school bullying is on the way to school. The prevalent causes of bullying that emerged from the study were very appearance-centered, with a distinction between appearance, physique, dressing and skin color. The responses showed that most often the students report bullying to the teacher. Approximately half of the students also report it to their parents and friends. The study showed that the easiest way for students to report bullying would be to do it anonymously.

According to the results of the study, there is a need of an anonymous application for the students to report bullying. The results of our thesis can be utilized in the future if an anonymous application shall be developed. An anonymous application could also be used in working life. Schools that participated in the study can benefit its results for monitoring the bullying in their schools. Teachers of the schools that participated can pay attention to how students talk to each other and of each other and improve the supervision of recreations. The results of our thesis can also be utilized by people who are interested of bullying at school as the work contains reliable and up-to-date information.

Keywords: school bullying, bullying, bully, bullies, anonymous, piloting

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KOULUKIUSAAMINEN PERUSKOULUSSA.....	9
2.1	Koulukiusaamisen yleisyys.....	9
2.2	Koulukiusaamisen muodot	11
2.3	Roolit koulukiusaamisessa	12
2.4	Sukupuolen vaikutus koulukiusaamiseen	13
2.5	Kiusaamisen taustatekijät.....	14
2.6	Koulukiusaamisen tapahtumapaikat.....	15
3	KOULUKIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY JA SIITÄ ILMOITTAMINEN	17
3.1	Lainsäädäntö.....	17
3.2	Suunnitelma kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi.....	18
3.3	Vaakamalli®	18
3.4	KiVa koulu® -ohjelma.....	19
3.5	Vanhemmat ja koulun henkilökunta avainasemassa	20
3.6	Muita kiusaamista ennaltaehkäiseviä toimia.....	21
3.7	Kehitetyt matalan kynnyksen keskustelu- ja ilmoittamispalvelut.....	21
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT	23
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	24
5.1	Projektin taustaa.....	24
5.2	Tutkittavien valinta.....	24
5.3	Tutkimusmenetelmät	25
5.3.1	Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä.....	25
5.3.2	Kyselylomakkeet	25
5.4	Aineiston keruu ja sovelluksen pilotointi	27
5.4.1	Tilaisuudet kouluilla.....	27
5.4.2	Pilotointijakson alkuperäinen suunnitelma	27
5.5	Projektin uusi suunta	28
5.6	Aineiston analysointi ja tutkimustulosten esittäminen	28
6	TUTKIMUSTULOKSET	30
6.1	Koulukiusaamisen esiintyvyys	30
6.2	Koulukiusaamisen ilmeneminen	31

6.3	Koulukiusaamisesta ilmoittaminen	34
7	POHDINTA.....	37
7.1	Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset	42
7.2	Luotettavuus.....	43
7.3	Eettisyys.....	46
7.4	Oppimiskokemuksen pohdinta	49
8	JATKOTUTKIMUSIDEAT	51
	LÄHTEET.....	52
	LIITTEET	55

1 JOHDANTO

“Minua kutsutaan taas tytöksi. Miksi? Tänään se oli kaulahuivi. Eilen housut. Viime viikolla tanssi. Miksi, ette halua olla minun kanssani?” (Ignatius & Tuomaala 2014, viitattu 27.3.2020).

Koulukiusaaminen on vähentynyt suomalaisissa peruskouluissa, mutta edelleenkin kiusaamista esiintyy. Tutkimusten mukaan Suomen peruskouluissa kiusataan jatkuvasti yhtä lasta kymmenestä, mikä tarkoittaa kahdenkymmenen oppilaan luokassa sitä, että yhtä tai kahta oppilasta kiusataan (MLL 2019, viitattu 2.3.2020). Keväällä 2019 toteutuneen Kouluterveyskyselyn mukaan noin joka kahdeskymmenes eli 1-8% lapsista ja nuorista oli kokenut koulukiusaamista viikoittain. Kiusaamiseen osallistumisesta vähintään kerran viikossa kertoi osallistuneen peruskoulun 4. ja 5. luokkalaisista kaksi prosenttia ja peruskoulun 8. ja 9.luokkalaisista kolme prosenttia. (Helakorpi & Ikonen 2019, viitattu 2.3.2020.)

Koulukiusaaminen ilmenee yleisimmin nimittelynä ja toisen naurunalaiseksi tekemällä. Kaveriporukan ulkopuolelle jättäminen on myös yleinen kiusaamisen muoto. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.) Fyysistä uhkaa eli uhkaamista vahingoittaa toista fyysisesti tai käydä toisen kimppuun fyysisesti kertoi kokeneensa 4. ja 5. luokkaa käyvistä lapsista 12 % ainakin kerran viimeksi kuluneen vuoden aikana. Nuorille 8. ja 9. luokkalaisille fyysisen uhan kokemukset ovat hieman yleisimpiä, sillä heistä fyysistä uhkaa kertoi kokeneensa 17 % ainakin kerran kuluneen vuoden aikana. Seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa kertoi kokeneensa kuusi prosenttia peruskoulun 4. ja 5. luokkalaisista vähintään kerran viimeksi kuluneen vuoden aikana. Seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa voi olla seksuaalinen kommentointi, ehdottelu, viestittely, kuvamateriaalin näyttäminen, koskettelu tai painostaminen kosketteluun. Peruskoulun 8. ja 9.luokkalaisista seitsemän prosenttia kertoi kokeneensa seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa. Tytöt kokevat seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa selvästi poikia enemmän. Yleisemmin seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa tapahtuu puhelimitse, internetissä tai julkisessa tilassa. (Helakorpi & Ikonen 2019, viitattu 2.3.2020.) Koulukiusaaminen on aina vakava asia ja siihen tulee puuttua niin kiusatun kuin kiusaajankin takia.

Koulukiusaamisen seuraukset voivat olla moninaisia. Kiusaaminen voi aiheuttaa itsetunnon ja itsearvostuksen alenemista, masentuneisuutta, itsetuhoisia ajatuksia tai tekoja sekä ahdistuneisuutta (MLL 2017, viitattu 2.3.2020). Seurauksien ollessa kauaskantoisia, tulisi koulukiusaamista pyrkiä ennaltaehkäisemään ja kiusaamisen kierre katkaista välittömästi

kiusaamisen tullessa ilmi. KiVa Koulu -hanke on Turun yliopistossa kehitetty kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, jonka tarkoituksena on ennaltaehkäistä koulukiusaamista ja selvittää kaikki ilmi tulleet kiusaamistapaukset. Suomessa KiVa Koulu -ohjelmassa on mukana yli 900 koulua. (KiVa Koulu 2020, viitattu 2.3.2020.) KiVa Koulu -hanke ja muut koulukiusaamista ehkäisevät toimenpiteet ovat vähentäneet koulukiusaamisten määrää, mutta ne eivät yksinään riitä poistamaan koulukiusaamista. Tästä syystä tarvitaan uusi, nopea ja matalamman kynnyksen työkalu aiempien hankkeiden rinnalle.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, olisiko anonyymille sovellukselle tarvetta koulukiusaamisesta ilmoittaessa. Anonyymin sovelluksen idea olisi, että kiusaamisesta voisi ilmoittaa nimettömästi ja välittömästi kiusaamista havaittaessa tai koettaessa. Ilmoitukset kiusaamisesta menisi esimerkiksi koulun opettajalle. Lisäksi selvitimme, millaista koulukiusaamista esiintyy, mikä sen aiheuttaa sekä missä kiusaamista tapahtuu. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajankohtaista tietoa koulukiusaamisesta kahdessa eri oululaisessa peruskoulussa.

Tämän opinnäytetyön aiheen valitsimme, koska aihe on ajankohtainen ja tärkeä sekä haluamme tulevana terveydenhoitajina olla mukana koulukiusaamista ennaltaehkäisevissä hankkeissa. Tulevana terveydenhoitajina luultavasti olemme merkittävässä roolissa koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa, sillä kohtaamme tulevassa ammatissamme koulukiusaamista. Opinnäytetyömme käsittelee koulukiusaamista, joten aiheeseen paneutumalla saamme arvokasta tietoa koulukiusaamisesta ja hyviä työkaluja sekä ennen kaikkea rohkeutta puuttua koulukiusaamiseen. Jokaisella opiskelijalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön ja oikeus käydä koulua rauhassa (Ouka 2020, viitattu 2.3.2020).

2 KOULUKIUSAAMINEN PERUSKOULUSSA

Koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku oppilas joutuu toistuvasti kiusaamisen kohteeksi kouluympäristössä tai koulumatkalla. Koulukiusaamisessa kiusattu on toistuvasti tai pitkään alttiina yhden tai useamman henkilön kielteisille teoille ja tilanteeseen liittyy valtaepätasapainoa. Valtaepätasapainolla tarkoitetaan sitä, että kiusaamistilanne ei ole koskaan tasa-arvoisten tai yhtä voimakkaiden henkilöiden nahistelua, vaan kiusattu on alakynnessä ja puolustuskyvytön. Yleensä kiusaajalla on enemmän valtaa ja hän on kiusattua fyysisesti vahvempi, isompi, vanhempi tai persoonaltaan räväkämpi. (MLL 2019, viitattu 14.3.2020.)

2.1 Koulukiusaamisen yleisyys

Koulukiusaaminen Suomessa on yhtä yleistä kuin muuallakin maailmassa. Koulukiusaaminen on vähentynyt huomattavasti viimeisten vuosikymmenien aikana, johon voi olla syynä KiVa Koulu -ohjelma ja muut kiusaamisen vastaiset toimenpiteet. (YLE 2018, viitattu 2.3.2020.) Koulukiusaamisen vähentyminen ei kuitenkaan poista sitä faktaa, että koulukiusaamista ilmenee edelleen suomalaisissa peruskouluissa. Tutkimusten mukaan suomalaisissa peruskouluissa kiusataan toistuvasti yhtä lasta kymmenestä, joka tarkoittaa, että kahdenkymmenen oppilaan luokassa kiusataan yhtä tai kahta oppilasta toistuvasti (MLL 2019, viitattu 2.3.2020).

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos tuottaa kahden vuoden välein kouluterveyskyselyn 8. ja 9. luokkalaisille sekä 4. ja 5. luokkalaisille ja heidän huoltajilleen. Myös toisen asteen 1. ja 2. vuoden opiskelijat osallistuvat. Edellisen kerran kouluterveyskysely tehtiin vuonna 2019. Sen tarkoituksena on tuottaa monipuolista ja luotettavaa, maakunnallista ja paikallista seurantatietoa eri ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saamisesta ja palvelujen tarpeisiin vastaavuudesta. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

Vuonna 2019 pidetyn kouluterveyskyselyn mukaan viikoittain esiintyvä koulukiusaaminen on vähentynyt sekä ala- että yläkouluissa 4. ja 5. luokkalaisten ja 8. ja 9. luokkalaisten keskuudessa huomattavasti vajaassa vuosikymmenessä. Koulukiusaaminen vähenee huomattavasti siirryttäessä toisen asteen oppilaitokseen. Viimeisen kahden vuoden aikana Suomen lukioissa 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden keskuudessa viikoittain esiintyvän koulukiusaamisen prosenttiluku on

pysynyt samana, joka on 1,1. Ammattikoulussa 1. ja 2. asteella viikoittaisen kiusaamisen määrä on ollut lievässä nousussa. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan kyseinen luku oli 3,4 prosenttia, kun taas vuoden 2019 tutkimuksessa 3,6 prosenttia. Vaikka koulukiusaaminen on yleisesti huomattavassa laskussa, kyselyn tutkimustulokset kuitenkin kertovat, että koulukiusaamista esiintyy edelleen ympäri Suomea. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

Kouluterveyskyselyn tuottamien tulosten mukaan 5,5 prosenttia koko maan kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista kertoi tullessaan vähintään kerran viikossa koulukiusatuksi. Satakunnassa 7,1 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista kertoi joutuneensa vähintään kerran viikossa koulukiusatuksi. Tällä alueella koulukiusaamista tapahtui eniten. Keski-Pohjanmaalla vähintään kerran viikossa tapahtuvaa koulukiusaamista esiintyi 4,1 prosentilla oppilaista, joka on vähiten kaikista Suomen maakunnista. Kyselytutkimuksen mukaan 4,4 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista oululaisista kokivat koulukiusaamista vähintään kerran viikossa. Vuonna 2017 toteutetun kouluterveyskyselyn mukaan vastaava prosenttiluku oli 4,3. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

Koko maan alakouluissa kiusaamista esiintyi vuoden 2019 tutkimuksen mukaan enemmän kuin yläkoulussa. 4. ja 5. luokkalaisista oppilaista 7,2 prosenttia koki koulukiusaamista vähintään kerran viikossa. Edelliseen kouluterveyskyselyyn verrattuna määrä on laskenut 0,1 prosenttia. Eniten vähintään kerran viikossa koettua koulukiusaamista 4. ja 5. luokkalaisten keskuudessa tapahtui Kymenlaaksossa, jossa prosenttiluku oli 7,9. Vastaavasti vähiten viikoittaista koulukiusaamista esiintyi Ahvenanmaalla, jossa prosenttiluku oli 6,1. Oulun alueella neljäs- ja viidesluokkalaisista oppilaista 5,9 prosenttia koki koulukiusaamista viikoittain. Määrä on laskenut vuoden 2017 kouluterveyskyselystä, jolloin vastaava prosenttiluku oli 6,3. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

Koulukiusaaminen on vähentynyt tilastojen perusteella KiVa Koulu -menetelmällä ja muilla kiusaamisen vastaisilla toimenpiteillä, mutta tästä huolimatta suomalaisista 4. ja 5. luokkalaisista 7,2 prosenttia ja 8. ja 9. luokkalaisista 5,5 prosenttia kokee joutuneensa koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa. Nämäkin luvut ovat liikaa. Määrällisessä tutkimuksessa johtopäätökset perustuvat tilastolliseen päättelyyn. Tämän tutkimuksen perusteella voimme päätellä, että koulukiusaamisen ehkäisyyn tarvitaan uusia menetelmiä, jotta kiusaaminen saataisiin vähenemään entisestään. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

Pelko joutua itse kiusatuksi tai jäädä ryhmän ulkopuolelle voi olla niin suuri, että havaitusta kiusaamisesta ei uskalleta ilmoittaa (Höistad 2003, 66). Tällaisissa tapauksissa, joissa pelko estää toimimisen, voisi anonyymi sovellus olla hyödyllinen työkalu havaitusta koulukiusaamisesta ilmoittamiseen, sillä ilmoituksen voi tehdä nimettömästi ja koska tahansa.

2.2 Koulukiusaamisen muodot

Kiusaaminen voi olla suoraa tai epäsuoraa kiusaamista. Suorassa kiusaamisessa kiusaaja osoittaa negatiiviset tekonsa suoraan kiusatulle esimerkiksi huutamalla päin naamaa. Suora kiusaaminen voi olla myös sanallista, joka ilmenee pilkkaamisena, nimittelynä tai uhkailuna. (Hamarus 2008, 45–46.) Sanallinen kiusaaminen on yleisin kiusaamismuoto. Epäsuorassa kiusaamisessa kiusaaja ja kiusattu eivät kohtaa kasvoitusten, sillä he eivät ole samassa tilanteessa kiusaamisen tapahtuessa. (KiVa Koulu 2020, viitattu 2.3.2020.) Epäsuora kiusaaminen voi ilmetä esimerkiksi eristämisenä muusta ryhmästä. Myös sanallinen kiusaaminen voi olla epäsuoraa kiusaamista, mikä ilmenee huhujen ja juurujen levittämisenä. (Hamarus 2008, 45–46.)

Kiusaaminen voidaan jakaa myös fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen ilmenee fyysisinä tekoina kuten hakkaamisena ja tönimisenä. Siitä voi olla pahimmassa tapauksessa seuraamuksena rikossyyte. (KiVa Koulu 2020, viitattu 2.3.2020.) Henkinen kiusaaminen tapahtuu sanoin, ilmein ja elein. Sosiaalisessa kiusaamisessa kiusaaja pyrkii vaikuttamaan kiusatun vuorovaikutus- ja ystävyyssuhteisiin. (Hamarus 2008, 45.) Koulukiusaaminen jaetaan Höistadin (2003, 80) mukaan myös hiljaiseen kiusaamiseen. Sitä on kaikista kiusaamisen muodoista vaikeinta havaita. Hiljainen kiusaaminen voi olla esimerkiksi katseen välttämistä ja toisen kohtelemista kuin hän olisi ilmaa.

Matkapuhelin- ja nettikiusaaminen ovat uusia kiusaamisen muotoja. Kiusaaminen on helpompaa sosiaalisen median välityksellä, koska sen nimettömyys ja epätodennäköinen kiinni jääminen houkuttavat ihmisiä lähettämään kiusaamisviestejä matalammalla kynnyksellä. Matkapuhelin- ja nettikiusaaminen voivat tapahtua milloin tahansa, eikä kiusattu ole kiusaamiselta edes kotona turvassa. (KiVa Koulu 2020, viitattu 2.3.2020.)

2.3 Roolit koulukiusaamisessa

Kiusaaminen voidaan jakaa kuuteen rooliin, joita ovat kiusaaja, kiusaajan apuri, kannustaja, kiusattu, kiusatun puolustaja ja hiljainen hyväksyjä (KiVa Koulu 2020, viitattu 2.3.2020). Kiusaamisessa on yleensä syvimmitään kysymys valta-aseman hankkimisesta ryhmässä tai yhteisössä – ei siis kiusatun ominaisuuksista. Kiusaamalla kiusaaja hakee itselleen asemaa koulussa, luokassa tai ryhmässä. Hän voi haluta varmistaa itselleen johtopaikan kiusaajaryhmässä tai paikan kaveriporukassa. Kiusaaja voi teoillaan yrittää todistaa olevansa sellainen, jota kukaan ei uskalla vastustaa. Hän luo itselleen pellen roolin ja hetken keskipisteenä olon keksimällä kiusatusta esimerkiksi hauskoja juttuja. (Hamarus 2012, 43–49.)

Kiusaamisessa voi olla kyse myös kateudesta. Kiusaaja ei välttämättä hyväksy kiusatun ulkonäköä, paremmuutta tai osaamista koulussa ja harrastuksissa. Kiusaaja aloittaa kiusaamisen yleensä testaamalla, miten kiusattu ja muu ryhmä reagoi erilaisiin leikin varjolla heitettyihin solvauksiin kiusatusta. Sen jälkeen hän yleensä jatkaa nimittelyä ja haukkumista tarkoituksenaan estää muita olemasta kiusatun kanssa. (Hamarus 2012, 43–49.)

Kiusaamistilanteissa kiusaaja on harvoin täysin yksin. Mukana on vähintään yksi tai useampi henkilö, joka kannustaa häntä joko aktiivisesti tai passiivisesti. (Höistad 2003, 67.) Kiusaajalla on yleensä avustaja, joka ei ole koskaan pääroolissa kiusaamisessa. Hän ei ole varsinainen aloitteentekijä, vaan avustaa kiusaajaa eri tavoin. Kiusaamistilanteissa on yleensä mukana myös kannustajia ja hiljaisia hyväksyjä. Kannustajat tulevat paikalle katselemaan ja naureskelemaan ja tarjoavat tällä tavalla kiusatulle hyväksynnän kiusaamiseen eleillä, ilmeillä ja sanoilla. Hiljaiset hyväksyjät ovat oppilaita, jotka havaitsevat kiusaamista, mutta vetäytyvät syrjään ja ovat kuin kiusaamista ei olisi tapahtunutkaan. (KiVa koulu 2020, viitattu 2.3.2020.) Pelkästään se, että kukaan ei asetu vastustamaan kiusaajan tekoja, voi saada kiusaajan päättelemään, että häntä tuetaan ja siten kiusaaminen jatkuu (Höistad 2003, 67). Monet sivusta seuraajat pelkäävät puuttua kiusaamiseen, siinä pelossa, että heitä itseään alettaisiin kiusaamaan.

Kiusatun puolustaja on oppilas, joka asettuu kiusatun puolelle ja pyrkii tukemaan häntä. Puolustaja yrittää saada toiset lopettamaan kiusaamisen tai lohduttaa kiusattua kahden kesken. (KiVa koulu 2020, viitattu 2.3.2020.)

2.4 Sukupuolen vaikutus koulukiusaamiseen

Tytöt ja pojat kiusaavat eri tavoilla. Poikien harjoittama kiusaaminen on yleensä meluisampaa ja selvempää kuin tyttöillä, minkä vuoksi se on helpommin tunnistettavissa. Poikien kiusaaminen on sekä fyysistä että sanallista eli se ilmenee heidän kohdallaan ulkoisesti. Fyysinen kiusaaminen voi ilmetä nahisteluna, lyömisenä, potkimisena tai esimerkiksi uhrin työntämisenä seinää vasten. Sanallinen kiusaaminen on pojilla kovaäänistä haukkumista muiden kuullen, jolloin he ilkkuvat ja nimittelevät uhriaan. Jos kiusaaminen paljastuu, pojat väittävät sen olevan vain leikkiä ja sanovat, että kyllä toisen pitäisi kestää. (Höistad 2003, 93–95.)

Tyttöjen harjoittama kiusaaminen on paljon vaikeampaa havaita kuin poikien, sillä he kiusaavat tavoilla, joita aikuiset eivät helposti huomaa. Tytöt ovat tyypillisimmin hiljaisia kiusaajia ja heidän kiusaamisensa on luonteeltaan paljon henkilökohtaisempaa kuin pojilla. Tytöt myös löytävät helpommin toistensa heikkoudet ja käyttävät niitä hyväkseen. Esimerkiksi kampauksesta ja vaatteista huomauttelu on tyttöjen keskuudessa tavallista. He voivat porukalla päättää kuka jätetään ryhmän ulkopuolelle ja tehdä sen juonittelemalla, kuiskutteleamalla, merkitsevilla katseilla ja huokailemalla. Tytöt voivat myös kaikessa hiljaisuudessa olla hyvin ilkeitä ja hymyssä suin irvailla ja kiusata. Heillä on taito vaihtaa kasvojen ilmettä salamannopeasti esimerkiksi halveksuvasta ilmeestä ystävälliseen hymyyn. (Höistad 2003, 95–101.)

Tutkimusten mukaan, poikia kiusataan enemmän kuin tyttöjä. Vuonna 2019 terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän kouluterveyskyselyn mukaan koko maan neljäs- ja viidesluokkalaisista pojista 7,8 prosenttia ja tytöistä 6,5 prosenttia oli kokenut koulukiusaamista vähintään kerran viikossa. Verrattuna vuonna 2017 tehtyyn kouluterveyskyselyyn poikien kokema kiusaaminen oli vähentynyt 0,3 prosenttia ja tyttöjen noussut 0,1 prosenttia. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

Samana kouluterveyskyselyn mukaan koko maan kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 4,5 prosenttia ja pojista 6,4 prosenttia vastasi kokeneensa kiusaamista vähintään kerran viikossa. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn jälkeen kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen kiusaaminen on vähentynyt 0,2 prosenttia ja poikien 0,5 prosenttia. Tästä voidaan huomata, että alakoulussa tytöt ja pojat kokevat enemmän kiusaamista kuin yläkoulussa. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

Toisen asteen oppilaitokseen siirtyessä kiusaaminen vähenee huomattavasti sekä tytöillä että pojilla. Vuonna 2019 tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista tytöistä vain 0,8 prosenttia oli kokenut kiusaamista vähintään kerran viikossa ja pojista 1,5 prosenttia. Ammatillisessa oppilaitoksessa kiusaamista koetaan enemmän. Pojista 3,9 prosenttia ja tytöistä 3,1 prosenttia oli kokenut kiusaamista vähintään kerran viikossa. Koko kouluterveyskyselyn perusteella voidaan nähdä, että pojat kokevat kiusaamista tyttöjä enemmän. (THL 2019, viitattu 2.3.2020.)

2.5 Kiusaamisen taustatekijät

Aiempien tutkimusten mukaan on pystytty todistamaan, että kiusaajilla esiintyy tietynlaisia luonteenpiirteitä tai ongelmia jollain elämän osa-alueella. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi aggressiivinen luonne, myötätunnon puute sekä vaikeudet kotona. Syytä kiusaamiselle ei aina löydy kiusatusta, vaikka tutkimusten avulla on todettu, että kiusatuilla on havaittavissa tietynlaisia piirteitä ja ominaisuuksia, jotka suurentavat riskiä tulla kiusatuksi. Joskus kiusaaja voi kiusata toista huvikseen ajattelematta, ainoastaan tehdäkseen muihin vaikutuksen. Kohteeksi yleisimmin joutuvat heikommat yksilöt, jotka kiusaajan on helppo alistaa ja sitä kautta päästä tilanteessa ylilyöntiasemaan. (KiVa Koulu 2020, viitattu 5.3.2020.)

Kiusaamisen keskeinen tarkoitus on saada valtaa ja varmistaa itselleen arvostettu paikka ryhmässä ja sitä kautta kasvattaa omaa itsetuntoaan. Kiusaamisen avulla kiusaaja hakee valtaa, asemaa sekä suosiota omassa yhteisössään. (Hamarus 2012, 29.) Kiusaaja aloittaa toimintansa yleensä testaamalla kiusattua. Hän kokeilee, miten valittu kiusaamisen kohde reagoi erilaisiin keinoihin, joita hän käyttää kiusaamiseen. Samalla kiusaaja huomioi ja tunnustelee ilmapiiriä, miten muut ympärillä olevat reagoivat hänen toimintaansa. (Hamarus 2012, 31.) Kiusaamista on helppo lähteä toteuttamaan hauskanpidon ja huumorin kautta. Kiusaajien on helppo pitää yhtä ja tiivistää omaa ryhmäänsä tekemällä kiusaamisesta ”hauskaa” esimerkiksi ohjaamalla kiusattu noloon tilanteeseen. Kyseinen lähestymistapa tekee monesti kiusaamisesta hyväksyttävämpää kiusaajien näkökulmasta. (Hamarus 2012, 32.)

Kuka tahansa voi joutua koulukiusatuksi. Vaikka syytä kiusatuksi joutumiselle ei aina löydetä, aikaisempien tutkimusten perusteella on kuitenkin todettu erilaisia piirteitä ja ominaisuuksia, jotka lisäävät lapsen ja nuoren riskiä joutua kiusatuksi. Tietynlainen koululuokka sekä koulu voivat myös

lisätä kyseistä riskiä. (KiVa Koulu 2020, viitattu 5.3.2020.) Yleisesti ottaen kiusaamisen syyt ovat piirteitä, joita lapset tai nuoret eivät keskuudessaan arvosta. Eri kouluissa oppilaiden keskuudessa saatetaan arvostaa erilaisia asioita. Toisessa koulussa oppilaan arvostus määräytyy vaatetuksen, kuten merkkiwaatteiden suhteen, kun taas toisessa koulussa oppilaan aseman määrittelee jokin muu piirre. (Hamarus 2012, 29.)

Syitä, jotka voivat lisätä riskiä kiusatuksi joutumiselle ovat esimerkiksi ulkoiseen olemukseen liittyvät piirteet, kuten poikkeava ruumiinrakenne, motorinen kömpelyys ja luonteenpiirteistä arkuus, epäsosiaalisuus tai impulsiivisuus. Myös oppimisvaikeuksista kärsivä lapsi joutuu muita useammin kiusaamisen kohteeksi. Arkuus, epävarmuus ja heikko itsetunto vaikuttavat kaikkein selvimmin kiusatuksi joutumiseen. Kiusatuksi voi joutua myös lapsi tai nuori, joka on sosiaalinen, ulospäinsuuntautunut ja jolla on hyvä itsetunto. (KiVa Koulu 2020, viitattu 5.3.2020.) Muita ulkoisesti havaittavia syitä kiusatuksi joutumiselle ovat esimerkiksi vaatetus sekä ulkonäkö, kuten ihonväri. Syitä kiusaamiselle usein löydetään myös kiusatun perheen ominaisuuksista, kuten asemasta, taloudellisesta tilanteesta sekä kiusatun maailmankatsomuksesta. (Hamarus 2012, 29.) Kiusaamisen aiheuttajana voi olla myös esimerkiksi se, että lapsi tai nuori on uusi oppilas luokallaan. Myös kiusaajan kateus kiusattua kohtaan voi olla yksi syy kiusaamiselle. Tämä tarkoittaa sitä, että myös henkilön positiivinen poikkeavuus voi koitua kiusaamisen syyksi. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi hyvä koulumenestys ja kohteliaisuus. (Teräväinen 2008, 23–24.)

Edellä mainitut piirteet ja ominaisuudet eivät kuitenkaan suoranaisesti tarkoita sitä, että lapsi tai nuori joutuu kiusatuksi. On tärkeää kuitenkin tiedostaa kyseistä riskiä kasvattavat syyt, jotta huoltajat ja muut aikuiset osaavat varautua siihen riskiin, että tällaisia luonteenpiirteitä omaavalla lapsella tai nuorella on suurempi riski joutua kiusaamisen kohteeksi.

2.6 Koulukiusaamisen tapahtumapaikat

Torkkeli (2013, 9) viittaa opinnäytetyössään Hamarukseen (2006), jonka mukaan koulun tilat jakautuvat sosiaaliseen ja fyysiseen tilaan. Vuorovaikutussuhteet ja ihmissuhteet ovat koulun sosiaalista tilaa ja fyysistä tilaa ovat esimerkiksi koulurakennus ja piha-alue.

Oppilaiden aika koulupäivän aikana jakautuu viralliseen ohjattuun aikaan ja omaan aikaan. Teräväinen (2008, 21) viittaa pro gradu -tutkielmassaan Ahoon (2002), jonka mukaan

koulukiusaamista tapahtuu eniten niissä paikoissa, joissa valvonta ei ole jatkuvaa. Näitä paikkoja koulupäivän aikana esimerkiksi välitunnit, ruokailut sekä koulumatkat. Nämä ovat oppilaiden koulupäivän omaa aikaa. Näissä paikoissa kiusaajat ovat vähemmän valvottuja ja siten kiusaamista voi tehdä niin, että se jää huomaamatta. Oppilaiden omalla ajalla voi tapahtua kaikkia kiusaamisen muotoja. Toinen osa kouluajasta on virallista ohjattua aikaa, johon kuuluvat oppitunnit. Torkkeli (2013, 9) viittaa opinnäytetyössään Hamaruksen (2006, 127–129) tutkimustuloksiin, jonka mukaan oppitunneilla tapahtuu myös kiusaamista, mutta vähemmän kuin oppilaiden omalla ajalla. Voisi ajatella, että tämän eron selittää juuri opettajan läsnäolo, koska opettajan valvoessa kynnyks kiusaamiselle on suurempi.

Yksi koulukiusaamisen tapahtumapaikoista on myös sosiaalinen media. Matkapuhelin- ja nettikiusaaminen ei katso aikaa, eikä paikkaa. Kiusaaminen netissä on helppoa ja näkymätöntä. (MLL 2020, viitattu 9.4.2020.) Tämän vuoksi netissä tapahtuvaa kiusaamista on vaikeampaa tunnistaa kuin kouluympäristössä tapahtuvaa fyysistä ja sosiaalista kiusaamista.

3 KOULUKIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY JA SIITÄ ILMOITTAMINEN

Koulukiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi on viime vuosikymmenen aikana kehitelty useita erilaisia hankkeita, joiden avulla pyritään vähentämään kouluissa esiintyvää kiusaamista. Hankkeet ovat kehitetty koko kouluyhteisöön kohdistuvaksi, koska on todettu, että tällaiset hankkeet ovat tehokkaampia koulukiusaamisen ehkäisyssä kuin uhreihin tai kiusaajiin kohdistuneet hankkeet. On tärkeää, että mukana on myös asiaan liittyviä yhteisöjä ja koululaisten vanhempia, jotta hanke olisi mahdollisimman laaja ja hyödyllinen. Hankkeilla on todistetusti pystytty ennalta ehkäisemään kiusaamisen myöhempää ilmenemistä. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 158–159.) Jotta ohjelmat olisivat tehokkaita, niiden tulee olla intensiivisiä ja pitkäkestoisia. Siten saadaan aikaan toivotut vaikutukset. (Menesini & Salmivalli 2017, viitattu 5.3.2020.) Menesini ja Salmivalli (2017) viittaavat artikkelissaan Ttöfiin ja Farringtoniin (2010), jotka ovat tutkineet eri kiusaamisen ennaltaehkäisyohjelmien tehokkuutta. He havaitsivat, että ohjelmien intensiteetti ja kesto vaikuttavat siihen, kuinka tehokkaita ne ovat kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.

Koulukiusaamisen ennaltaehkäisy on huomioitu myös Suomen lainsäädännössä. Jokaisella oppilaalla on lain antama suoja kiusaamista vastaan. Kiusaamattomuuden suoja sisältyy Lapsen oikeuksien julistukseen ja on osa YK:n määrittämiä ihmisoikeuksia. (Hamarus 2008, 19).

3.1 Lainsäädäntö

Perusopetuslain 29 ja 48 d §:n mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, mikä kattaa sekä psyykkisen että fyysisen turvallisuuden. Opiskelijalla on oikeus käydä koulua ilman häneen kohdistettua väkivaltaa. (Lahtinen & Lankinen 2013, 313–314.) Kiusaamisen voidaan sanoa olevan rikollista toimintaa silloin, kun se täyttää lainsäädännössä rikokselle asetetut tunnusmerkit. On hyvä muistaa, että myös kiusaajan rikoskumppanina avustajana ja yllyttäjänä toimiminen ovat lain mukaan rangaistavia tekoja. (MLL 2019, viitattu 25.3.2020.) Perusopetuslain mukaan rehtorin tai koulun opettajan on ilmoitettava tietoonsa tulleesta kiusaamisesta, häirinnästä tai väkivallasta kohteena olevan oppilaan vanhemmalle tai muulle lailliselle edustajalle (Perusopetuslaki 628/1998 29§).

Säännösten perusteella koulutuksen järjestäjän on toimittava aktiivisesti muun muassa koulukiusaamisen ehkäisemiseksi. Oppilaiden suojaamiseksi koulutuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma väkivallalta, häirinnältä ja kiusaamiselta sekä valvoa, että suunnitelmaa noudatetaan ja toteutetaan. (Lahtinen & Lankinen 2013, 314.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan tämä tulee kirjata opiskeluhuoltosuunnitelmaan (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 13§).

Jotta opiskeluympäristöt olisivat turvallisia, säännökset edellyttävät myös, että oppilaitoksilla on järjestyssäännöt tai muut järjestyssäädökset. Niillä edistetään muun muassa koulu- ja oppilaitoksien turvallisuutta, viihtyisyyttä, sisäistä järjestystä sekä opiskelun esteetöntä sujumista. (Lahtinen & Lankinen 2013, 314.)

3.2 Suunnitelma kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi

Kiusaamista vastainen suunnitelma sisältää tiedot kiusaamisen ehkäisemisestä, kiusaamisen havaitsemisesta sekä kiusaamistilanteiden hoitamisesta. Oleellista on, että kiusaamista vastainen työ sisältää koko kouluyhteisön yhteisen ymmärryksen kiusaamisesta. Kouluyhteisöillä on tiedot kiusaamisen kartoittamiskeinoista, kertomisen väylistä ja puuttumisen keinoista. Kouluilla käsitellään kiusaamista ympäri vuoden toistuvasti monista eri näkökulmista esimerkiksi eri oppiaineiden yhteydessä. Lisäksi kouluyhteisöillä on tieto siitä, kuinka kiusaamisen ennaltaehkäiseminen on osa koulun toimintatapoja ja opettajan normaalia jokapäiväistä arjen työtä. Myös kiusaamisen ehkäisemisessä on tärkeää moniammatillinen yhteistyö, johon kuuluvat moniammatillisen tukiverkoston, oppilashuollon sekä vanhempien mukana olo. (Hamarus 2008, 155–157.)

3.3 Vaakamalli®

Kaksiosainen Vaakamalli® on toimintamalli sekä kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi että puuttumiseksi. Vaakamallissa vaa'an molempien puolien tulee olla tasapainossa, mitkä ovat kiusaamiseen puuttuminen ja ennaltaehkäiseminen. Mallissa kiusaamistilanteiden puuttumiseen kuuluvat havaitseminen, puheeksi ottaminen, kiusaamiseen puuttuminen ja seuranta. Kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja yhteisön hyvinvoinnin vaikuttamisen puolelle kuuluvat ymmärrys siitä, mitä kiusaaminen ilmiönä tarkoittaa sekä kiusaamisen eettinen tietoisuus. (Hamarus 2008, 84–87.) Ilman eettistä ymmärrystä toisen kunnioittavasta kohtelusta, on kiusaajan vaikeaa muuttaa

toimintaansa. Jotta kiusaaja ymmärtää tehneensä väärin, edellyttää se eettistä tietoisuutta. (Hamarus 2008, 125.) Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn puolelle kuuluu myös johdon ja työyhteisön sitoutuminen ja osallisuus sekä koulun ja kodin saumaton yhteistyö. Oppilaiden välisiin suhteisiin pyritään vaikuttamaan sekä pyritään luomaan kouluun ilmapiiri, mikä on mukava ja rento. Ennaltaehkäisyyn liittyy myös eri kulttuurien ja yksilöiden arvostuksesta kertominen sekä epävirallisista normeista keskusteleminen. Tärkeää on myös luoda ja ylläpitää luottamusta. Tavoitteellinen toiminta luo sosiaalisesti turvallista kouluyhteisöä. (Hamarus 2008, 87–88.)

3.4 KiVa koulu® -ohjelma

KiVa Koulu® on vuonna 2009 peruskouluissa käyttöönotettu tunnetuin kiusaamisen vastainen hanke, jonka tarkoituksena on ehkäistä kiusaamista kouluissa. Hanke on kehitetty Turun yliopistossa ja siitä on tullut yksi kiusaamista tehokkaimmin ehkäisevistä ohjelmista. Tällä hetkellä KiVa Koulu -ohjelmassa on mukana suomalaisia peruskouluja yli 900. Lisäksi se on käytössä myös useassa muussa maassa esimerkiksi Ruotsissa, Espanjassa ja Virossa. KiVa Koulu -ohjelmaa kehitetään jatkuvasti, jotta kiusaamista saataisiin vähennettyä entisestään. (KiVa Koulu 2020, viitattu 2.3.2020.)

KiVa Koulu -ohjelma on koko koulun ohjelma. Ohjelmaan rekisteröityneet koulun oppilaat osallistuvat ensimmäisellä ja neljännellä luokalla yleisiin toimenpiteisiin kuuluville oppitunneille. Ylä-kouluun tultaessa oppitunnit vaihtuvat KiVa -teemoiksi, joita koulut voivat toteuttaa eri menetelmin esimerkiksi teemapäivinä tai oppitunteina. Lisäksi ohjelmaan sisältyy erilaisia materiaaleja, joita oppilaat ja opettajat voivat hyödyntää eri vuosiluokilla. KiVa Koulu -ohjelmassa yhdistyvät seuraavat ominaisuudet: käytännönläheiset ja monipuoliset materiaalit, digitaaliset työkalut ja oppimisympäristö, koko ryhmään vaikuttaminen, oppilaiden ja vanhempien osallistaminen, ennaltaehkäisy ja puuttuminen sekä oman koulun tilanteen seuranta oppilaskyselyn avulla. Lisäksi rekisteröityneissä kouluissa toimii KiVa -tiimi, joka koostuu vähintään kolmesta aikuisesta. Tiimin tehtäviin kuuluu kiusaamistapausten selvittäminen, toteuttaa ohjelmaan liittyviä asioita ja toimia KiVa -koordinaattorina. (Salmivalli, Poskiparta & KiVa Koulu® -työryhmä 2018, 9–11.)

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen toteuttaman Kouluterveyskyselyn mukaan kiusaaminen on vähentynyt sekä kiusaajien että kiusattujen osalta vuoden 2009 jälkeen merkittävästi. Kyselyyn on

vastannut vuosittain noin 200 000 oppilasta kahdeksan vuoden ajan. Tuloksista löytyy havainnollistava taulukko, josta ilmenee myös KiVa Koulun vaikutus kiusaamisen vähenemiseen yhteydessä käytettyihin vuosiin. Ennen hankkeen käyttöönottoa kiusaaminen on ollut huipussaan; kiusattujen määrä kouluissa on ollut noin 17 %, kun puolestaan kiusaajien määrä hieman alle 12 % koulun oppilaista. KiVa Koulu –hankkeen käyttöönoton jälkeen kiusaaminen on vuosittain vähentynyt melko tasaiseen tahtiin. Ensimmäisen vuoden aikana lukemat ovat laskeneet selvästi; kiusattuja koulun oppilaista on 14 % ja kiusaajia hieman yli 9 %. (Salmivalli ym. 2018, 4.)

3.5 Vanhemmat ja koulun henkilökunta avainasemassa

”Opettajilla, oppilailta ja vanhemmilla voi olla erilaiset määritelmät kiusaamisesta, mikä ohjaa heidän toimintaansa käytännön elämässä.” (MLL 2017, viitattu 3.3.2020). Tämän vuoksi olisi tärkeää, että kaikilla olisi sama käsitys kiusaamisen määritelmästä.

Kodin toimilla ja vanhempien aidolla läsnäololla lapsen elämässä on suuri merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä (Hamarus 2008, 142). Myös Menesini ja Salmivalli (2017) mainitsevat tämän artikkelissaan. Heidän mukaansa vanhempien läsnäolo kiusaamisen ennaltaehkäisyssä näyttää vahvistavan sen vaikutuksia. Kiusaamiseen liittyvistä asioista on helpompi puhua, jos kotona vallitsee luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri (Menesini & Salmivalli 2017, viitattu 3.3.2020). Lapselle tulisi kertoa etukäteen, mistä kaikesta kiusaamisesta on kysymys. Tämä auttaa lasta ymmärtämään ilmiötä sen kohteeksi joutuessa. Lisäksi lapselle olisi hyvä korostaa, että hänellä on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. (Hamarus 2008, 142.)

Opettajilla on lakisääteinen velvollisuus puuttua kiusaamiseen ja vastata oppilaiden turvallisuudesta. Koska aikuiset ovat vastuussa kiusaamisen lopettamisesta, kiusaamisesta olisi hyvä kertoa jollekin koulun henkilökunnasta esimerkiksi opettajalle, rehtorille, kuraattorille tai terveydenhoitajalle. Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuilla mainitaan; ”On yleistä, että kiusattu ei usko aikuiselle kertomisen auttavan mitään.” (MLL 2017, viitattu 3.3.2020.) Tämän vuoksi olisikin tärkeää, että opettaja ja muu henkilökunta pyrkisivät luomaan luottamuksellisen ja turvallisen suhteen koulun oppilaisiin, jotta kiusaamista olisi tehokkaampaa ennaltaehkäistä.

3.6 Muita kiusaamista ennaltaehkäiseviä toimia

Vuosittain julistettava koulurauhanjulistus on ollut toiminnassa vuodesta 1990 alkaen. Koulurauha-ohjelma on Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Opetushallituksen, Poliisihallituksen, Folkhälsanin ja Suomen Vanhempainliiton yhteinen ohjelma. Sen tavoitteena on koulu yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen. Koulurauha julistetaan vuosittain eri kaupungeissa ja sen toiminta jatkuu kouluvuoden ajan. Toiminnalla pyritään muun muassa ehkäisemään kiusaamista ja yksin jäämistä sekä edistää hyvää ilmapiiriä ja yhteisöllisyyttä. (Opetushallitus 2020, viitattu 3.3.2020.)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on kehittänyt vuosien aikana monenlaisia eri toimintoja nuorille ja kouluille. Esimerkkinä Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminnasta on muun muassa tukioppilastoiminta. Se on aloittanut toimintansa Suomessa vuodesta 1972 alkaen, johon koulutetaan vuosittain noin 11 000 tukioppilasta. Toiminnan tavoitteena on torjua yksinäisyyttä, lisätä oppilaiden osallisuutta, luoda yhteishenkeä sekä edistää käyttäytymistä, joka ottaa toiset huomioon. (MLL 2019, viitattu 3.3.2020.)

3.7 Kehitetyt matalan kynnyksen keskustelu- ja ilmoittamispalvelut

Lasten ja nuorten puhelin on yksi keino, johon lapsi tai nuori voi olla yhteydessä, jos tarvitsee aikuisen tukea ja aikaa. Puhelimen päässä on Mannerheimin lastensuojeluliiton koulutettu aikuinen, joka on vaitiolovelvollinen. Lapsella tai nuorella on myös mahdollisuus kirjoittaa viesti nettikirjepalveluun nimettömänä ja luottamukselliseksi. Näiden lisäksi nuorella on myös mahdollisuus olla yhteydessä aikuiseseen chatin avulla Nuortennetissä. Edellä mainitut palvelut ovat käytettävissä alle 21-vuotiaille. (MLL 2020, viitattu 3.3.2020.)

Valopilkku on kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus, joka käynnistyi projektina vuonna 2010. Toiminta tarjoaa kiusaamista kokeneille henkilöille matalalla kynnyksellä ilmaista ja laadukasta kiusaamisen jälkihoidon tukea. Valopilkku tarjoaa vertaistuellista keskusteluapua puhelimitse, netin kautta ja yksilötapaamisissa. Toiminnallaan he tuovat esille kiusaamiseen liittyviä haasteita ja sitä, kuinka kiusaaminen vaikuttaa sitä kokeneen elämänkaareen. (Valopilkku 2020, viitattu 5.3.2020.)

Lisäksi on kehitetty sovellus, joka kantaa nimeä ”Mun Mieli”. Sovellus on kehitetty yhteistyössä MIELI ry:n ja Vantaan kaupungin kanssa. Sovellus esittää kysymyksiä hyvinvointiin liittyvistä

asioista, joihin käyttäjä saa vastausten perusteella itselleen palautetta sekä hyvinvointiyhteenvedon. Lisäksi sovelluksen avulla pystyy ilmoittamaan nimettömästi kiusaamisesta tai yksinäisyydestä esimerkiksi opettajalleen. (Päivänlehti 2017, viitattu 3.3.2020.) Tämä edellyttää opettajalta sitä, että hänen on luotava sovellukseen ryhmäyhteenveto ryhmätunnuksen avulla, jonka hän antaa ryhmänsä jäsenille. Käyttäjä jää aina anonyymiksi, koska sovellus ei kysy missään vaiheessa käyttäjiensä henkilötietoja. (Mieli 2020, viitattu 3.3.2020.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, olisiko anonyymille sovellukselle tarvetta koulukiusaamisesta ilmoittaessa. Lisäksi selvitimme, millaista koulukiusaamista esiintyy, mikä sen aiheuttaa sekä missä sitä tapahtuu. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajankohtaista tietoa koulukiusaamisesta kahdessa eri oululaisessa peruskoulussa.

Tutkimusongelmat ovat:

1. Kuinka paljon kiusaamista esiintyy tutkittavissa kouluissamme?
2. Miten koulukiusaaminen ilmenee tutkittavissa kouluissamme?
3. Onko anonyymille sovellukselle tarvetta?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Projektin taustaa

Opinnäytetyömme alkuperäisenä tarkoituksena oli pilotoida mobiilisovellus neljälle kahden eri peruskoulun luokalle. Sovellus oli suunniteltu ja kehitelty Oulun ammattikorkeakoulun DevLab:ssa, josta saimme opinnäytetyöaiheeksemme hoitaa pilotoinnin osuuden, jotta sovellus olisi saatu käyttökuntoon ja markkinoille. Tavoitteena oli kehittää työkalu koulukiusaamisen ehkäisemiseksi sekä mahdollisen koulukiusaamisen ilmoittamisen helpottamiseksi. Sovelluksen päällimmäinen tarkoitus oli, että oppilaat olisivat voineet ilmoittaa kiusaamisesta nimettömästi omalla puhelimellaan, johon olisi ollut ladattuna kyseinen sovellus. Tarkoituksenamme oli myös pilotoida peruskoululuokkien opettajille opettajien versio sovelluksesta, johon kiusaamisilmoitukset olisivat tulleet.

Pilotointi tarkoittaa kokeilua, testijaksoa tai pilottiprojektia. Pilotointi on hyvä tapa testata tuotetta tai toimintamallia tarkoin valitulle kohderyhmälle ennen tuotteen tai toimintamallin viemistä suuremmalle kohderyhmälle. Pilotoinnilla saadaan selville, onko kehitelty tuote tai toimintamalli sellaisenaan toimiva vai vaatiiko tuote tai toimintamalli jatkokehittämistä. (Prevenia 2017, viitattu 8.4.2020.)

5.2 Tutkittavien valinta

Aineiston hankinnan suunnittelussa määritellään perusjoukko, josta poimitaan edustava otos (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 180). Ennen meidän osaamme projektista, tutkimusjoukko oli jo valmiiksi valikoitunut. Tutkimuksemme perusjoukko olivat peruskouluikäiset oppilaat sekä opettajat, joista edustavaksi otokseksi valikoitui ennalta sovitut neljä luokkaa kahdesta eri koulusta sekä niiden luokkien luokanopettajat. Tutkimuskohteeksi valikoitui juuri peruskouluikäiset nuoret sekä heidän opettajansa, koska sovellus oli tarkoitettu kohdentaa alun perin tälle kohderyhmälle. Otokseemme kuului yhteensä 103 oppilasta, jotka olivat 5., 6., 7. ja 8. luokalla sekä heidän neljä opettajaansa. Kaikkien luokkien omat opettajat olivat mukana tutkimuksessa, koska halusimme tietää myös heidän näkemyksensä kouluilla tapahtuvasta mahdollisesta kiusaamisesta ja kiusaamisen ilmoittamisesta.

Tutkimukseen osallistuvien oppilaiden vanhemmilta kysyimme luvat tutkimukseen osallistumiseen, koska oppilaat olivat alaikäisiä. Lähetimme allekirjoitettavat lupalaput ja tiedotteet opettajille ennen sovelluksen esittelyä ja tarkoitetun pilotoinnin alkamista. Opettajat tulostivat lupalaput luokilleen, jotka oppilaat toimittavat vanhemmilleen ja palauttavat ennen sovelluksen testausta takaisin opettajilleen. Opettajat tarkistivat luvat ja raportoivat siitä tutkimuksen tekijöille sekä palauttivat allekirjoitetut lupalaput. Jotkut oppilaista eivät saaneet lupaa tai halunneet itse osallistua tutkimukseen ja sovelluksen lataamiseen, mutta halukkaat osallistuivat jäljessä mainittuun alkukyselyyn.

5.3 Tutkimusmenetelmät

5.3.1 Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä

Halusimme selvittää ennen sovelluksen pilotointia, millainen tilanne tutkittavilla kouluilla oli sillä hetkellä koulukiusaamisen suhteen. Olimme kiinnostuneita siitä, kuinka paljon kiusaamista esiintyy tutkittavissa kouluissa, millaisia kiusaamismuotoja esiintyy, missä kiusaaminen tapahtuu ja mikä siihen on syynä. Halusimme myös tietää, olisiko kyseinen sovellus ollut toimiva työkalu koulukiusaamisen ehkäisyssä sekä olisiko se vaikuttanut kiusaamisesta ilmoittamiseen ja siihen puuttumiseen. Näiden lisäksi halusimme tietää, millaiseksi sovellus ylipäättään koettiin. Näiden tutkimusongelmien vuoksi päädyimme toteuttamaan tutkimuksen kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän valitsimme myös suuren tutkimusjoukon vuoksi. Tällä menetelmällä saimme tarkempaa tietoa aiheesta noudattaen määrällisiä tutkimusmetodeja. (Vilkkä 2007, 17.)

Käytimme myös laadullista tutkimusmetodia, koska kyselylomakkeissamme oli muutamia avoimia kysymyksiä. Avoimien kysymysten avulla vastaajat pystyvät ilmaisemaan itseään omin sanoin (Hirsjärvi ym. 2009, 201). Juuri näiden kysymysten avulla halusimme saada tutkimukseen osallistujilta omakohtaista tietoa kiusaamiseen liittyvistä asioista.

5.3.2 Kyselylomakkeet

Tutkimuksemme osallistujia oli yhteensä 107 ja koimme, että on tärkeää saada tietoa kaikilta osallistujilta, joten valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi kyselylomakkeen (liite 1). Uskoimme

saavan tällä menetelmällä eniten totuudenmukaista tietoa peruskoululaisilta. Aiheen arkaluonteisuuden vuoksi ajattelimme, että nimettömällä kyselylomakkeella oppilaat pystyvät vastaamaan kysymyksiin rehellisemmin ja luotettavammin.

Kyselylomakkeet sisälsivät monivalintakysymyksiä, sekamuotoisia kysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä omien vastauksien kirjoittamiseen (Vilkkä 2007, 62). Järvinen (2012, 143) viittaa tekstissään Bradburniin (1982), jonka mukaan standardisoitujen kysymysten käyttö tutkimuksessa perustuu seuraaviin oletuksiin: suurin osa vastaajista vastaa kysymyksiin, vastaajat ymmärtävät tutkittavan asian suunnilleen samalla tavalla sekä strukturoitujen vastausten avulla tutkijalla on mahdollisuus tulkita ja verrata niitä. Strukturoitujen kysymysten avulla varmistimme, että saamme oppilailta mahdollisimman moneen kysymykseen vastauksen. Monivalintakysymyksillä varmistimme myös, että oppilaat osaavat vastata kysymyksiin ilman aiempaa tietoa aiheesta, esimerkiksi kiusaamisen muodoista. Kyselylomakkeen kysymysten oli tarkoitus olla mahdollisimman yksinkertaisia, jotta kaikki ymmärtäisivät ne varmasti samalla tavalla. Strukturoitujen kysymysten käyttö oli myös perusteltua, koska alkuperäinen suunnitelmamme oli tehdä oppilaille ja opettajille sekä alku- että loppukysely. Alkukysely oli määrä pitää ennen tarkoitettua sovelluksen pilotointijaksoa ja loppukysely pilotointijakson jälkeen. Määrillisen tutkimuksen kyselyssä kysymykset standardoidaan eli vakioidaan. Vakioinnilla tarkoitetaan sitä, että vastaajilta kysytään samat kysymykset samalla tavalla ja samassa järjestyksessä. (Vilkkä 2007, 28.) Kysymykset vakioimme samanlaisiksi molempiin kyselyihin, alku- ja loppukyselyn analysoinnin helpottamiseksi ja jotta tuloksia olisi voinut vertailla keskenään. Annoimme myös mahdollisuuden vastata avoimesti kysymyksiin, jos katsoimme sen kysymyksen kohdalla tarpeelliseksi. Avoimet vastausvaihtoehdot olivat lisäksi valmiiden vastausvaihtoehtojen jälkeen. Hirsjärven ym. (2007, 196) mukaan ”- avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään -”. Halusimme, että myös vastaajien oma ääni pääsisi kuuluviin.

Kyselylomakkeiden laatimisessa hyödynsimme Webropol -kyselytyökalua. Tähän kyselytyökaluun päädyimme suuren tutkimusjoukon vuoksi sekä ajattelimme, että sähköisen kyselylomakkeen avulla pystyisimme helpommin analysoimaan vastauksia numeerisesti ja löytämään mahdollisia eroja alku- ja loppukyselyn vastauksissa.

5.4 Aineiston keruu ja sovelluksen pilotointi

5.4.1 Tilaisuudet kouluilla

Aineiston keruuta varten olimme yhteydessä kohderyhmäksi valikoitujen luokkien opettajiin, joiden kanssa sovimme ajankohdan koulukiusaamisesta kertovan esityksen pitämiseen, alkukyselyn aineiston keräämiseen sekä sovelluksen esittämiseen.

Esittely oppilaille tapahtui syksyn 2018 aikana siten, että menimme sovittuina päivinä koulujen varattuihin ATK-luokkiin. Valmistelimme tilan esitystä vasten siten, että esittely tapahtuisi mahdollisimman sujuvasti. Avasimme Webropol -kyselylomakkeet valmiiksi tietokoneisiin, jotta kyselyn vastaaminen onnistuisi mahdollisimman sujuvasti. Avasimme myös omat materiaalit valmiiksi ennen oppilaiden tuloa. Esittely alkoi havainnollistavalla kiusaamistarinalla, jonka jälkeen kerroimme kiusaamisen eri muodoista, jotta kenellekään ei jäisi epäselväksi, mikä kaikki luetaan kiusaamiseksi. Tarkoituksenamme oli myös saada kaikki oppilaat ymmärtämään, miten vakavasta asiasta on kyse ja miksi mahdollinen kiusaaminen olisi syytä saada loppumaan tai edes vähenemään. Kerroimme oppilaille lisäksi opinnäytetyömme tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä painotimme, että osallistuminen kyselytutkimukseen on vapaaehtoista. Tämän jälkeen annoimme noin 15 minuuttia aikaa alkukyselyn vastaamiseen, johon oppilaat vastasivat kukin omalla koneellaan. Ennen alkukyselyyn vastaamista korostimme vastaamisrauhaa. Osallistuneiden luokkien opettajille lähetimme alkukyselyn sähköpostiin.

Kyselyiden palauttamisen jälkeen tilaisuus jatkui sovelluksen esittelyllä ja sen käyttöön tutustumisella. Esittelimme sen tutkimukseen osallistuville oppilaille ja opettajille perusteellisesti, jotta sovelluksen pilotointi onnistuisi mahdollisimman hyvin. Näytimme havainnollistavia kuvia sovelluksesta ja kävimme yhdessä läpi, miten kiusaamisilmoitus tehdään ja lähetetään.

5.4.2 Pilotointijakson alkuperäinen suunnitelma

Sovelluksen esittelyn ja opettelun jälkeen tarkoitus oli ottaa sovellus käyttöön tutkimukseen osallistuvilla luokilla. Alkuperäinen idea oli, että oppilaat testaavat sovellusta viiden viikon ajan ja ilmoittavat halutessaan sovelluksen avulla kaikesta koulun aikana tapahtuvasta kiusaamisesta.

Opettajien tehtävänä oli puolestaan seurata oppilaiden ilmoituksia kiusaamisesta pilotoinnin aikana, joihin he olisivat reagoineet parhaaksi katsomallaan tavalla.

Viiden viikon testijakson jälkeen tarkoituksenamme oli mennä takaisin kouluille ja pitää testaukseen osallistuneille oppilaille loppukysely. Loppukyselyn avulla oli tarkoitus saada selville testaamisen onnistuminen, sovelluksen toimivuus, hyvät ja huonot kokemukset sovelluksen käytöstä sekä mahdollisesti parannettavat asiat niin käytössä, kuin ulkomuodossa. Lisäksi olisimme kysyneet sitä, kuinka sovellus on vaikuttanut kiusaamisesta ilmoittamiseen. Opettajilta oli tarkoitus kysyä heidän oma kokemuksensa kiusaamisilmoitusten vastaanottamisesta ja sovelluksesta sekä olivatko kiusaamisilmoitukset lisääntyneet pilotoinnin aikana verrattuna aikaisempaan.

5.5 Projektin uusi suunta

Valitettavasti sovelluksen pilotointi ei toteutunut alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Pilotoinnin alussa tulleet ongelmat sovelluksen toimivuudessa muodostuivat ongelmaksi, eikä ongelmaa saatu korjattua. Käyttövalmista sovellusta ei saatu valmiiksi iOS-käyttöjärjestelmään. Myöskään opettajien versiota sovelluksesta ei onnistuttu saattamaan käyttökuntoon. Sovellus oli saatavilla ainoastaan Android-käyttöjärjestelmään sovittuna pilotointijakson alkamispäivänä. Tästä syystä jouduimme peruuttamaan pilotointijakson, koska emme kokeneet saavan tarpeeksi hyötyä pelkän Android-version pilotoinnista. Sovelluksen testausryhmä olisi jäänyt tällöin liian pieneksi, koska osalla oppilaista oli Apple-merkkinen puhelin.

Päädyimme projektin suhteen siihen, että hyödynnämme tässä tutkimuksessa oppilaiden alkukysymyksistä saatuja vastauksia. Mietimme alkukyselyn pohjalta, olisiko tällaiselle anonyymille sovellukselle tarvetta suomalaisissa kouluissa. Tämän muutoksen takia jouduimme muuttamaan alkuperäisiä tutkimusongelmiamme. Alkuperäisen suunnitelman mukaan selvitimme kuitenkin koulukiusaamisen yleisyyttä tutkittavissa kouluissamme sekä sen ilmenemistä.

5.6 Aineiston analysointi ja tutkimustulosten esittäminen

Projektimme muuttuessa jouduimme myös miettimään, millä kyselyiden vastauksilla saamme vastaukset uusiin tutkimusongelmiimme. Oppilaiden alkukyselyssä oli paljon kysymyksiä, joilla olisi ollut merkitystä, jos pilotointijakso olisi onnistunut. Projektin muuttuessa nämä vastaustulokset

eivät enää olleet käyttökelpoisia. Päädyimme opettajien vastausten kohdalla siihen, että emme analysoi niitä, koska kysymyksien tarkoituksena oli lähinnä sovellus ja tilanteen kartoittaminen ennen pilotointijaksoa.

Oppilaiden kyselyn analysoimme Webropol -kyselytyökalun avulla. Halusimme tietää tutkimusongelmiimme vastaukset ottaen mukaan analysointiin niitä koskevat kysymykset. Tarkastelimme analysoinnissa peruseräraporttia. Avoimien tekstivastausten analysoinnissa käytimme "Analytics - Text Mining" -työkalua. Aineiston analysoinnissa jaoin tutkimuksen kannalta olennaiset kysymykset tutkimusongelmien mukaisesti kolmeen eri kategoriaan: koulukiusaamisen esiintyvyys, koulukiusaamisen ilmeneminen ja koulukiusaamisesta ilmoittaminen.

Saadut havainnot voidaan esittää visuaalisesti kuvaajan tai kaavion avulla. Kuvaajat ja kaaviot antavat nopean visuaalisen kuvauksen vastauksista (Nardi 2014, 136). Tärkeimmät tutkimustulokset havainnollistimme erilaisten kuvioiden avulla. Kuvioiden avulla lukija pystyy tarkastelemaan tärkeimmät tutkimustulokset nopeasti ja helposti muun tutkimustulokset -osion tekstin joukosta.

6 TUTKIMUSTULOKSET

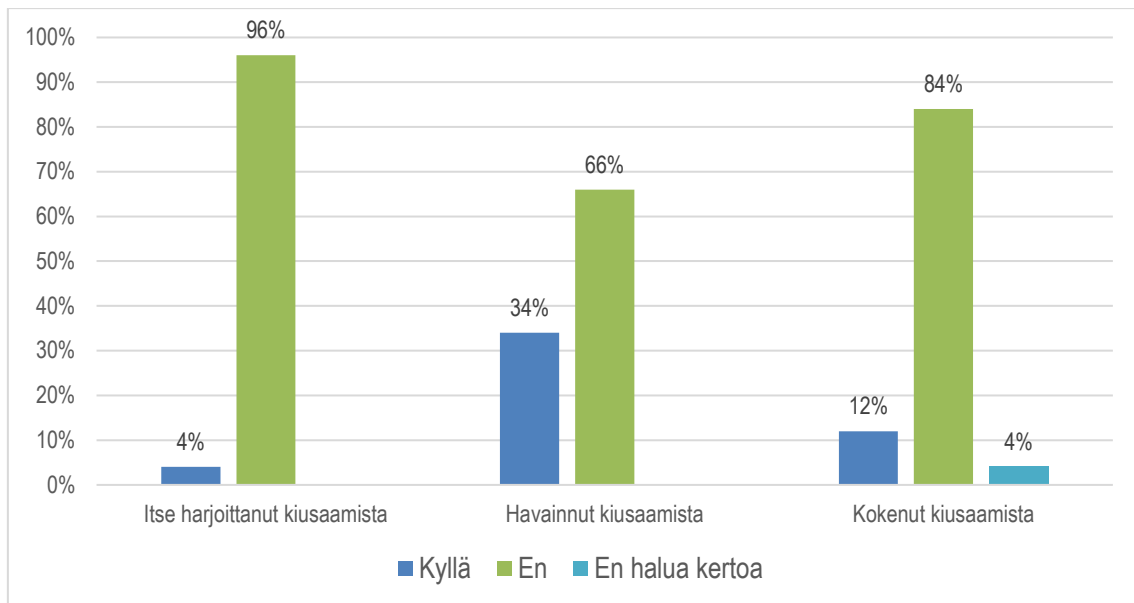
Opinnäytetyömme tutkimustuloksista saadaan tietoa koulukiusaamisen esiintyvyydestä, ilmenemisestä ja ilmoittamisesta. Tutkimuksemme avulla haluamme saada tietoa siitä, kuinka paljon kiusaamista esiintyy tutkittavissa kouluissamme. Selvitämme, millaisia kiusaamismuotoja esiintyy eniten, missä kiusaaminen yleisimmin tapahtuu ja mitkä syyt ovat kiusaamisen taustalla. Lisäksi selvitämme tutkimuksen avulla, millaista on kiusaamisesta ilmoittaminen ja onko sellaiselle sovellukselle tarvetta, jolla koulukiusaamisesta voitaisiin ilmoittaa nimettömästi.

Tutkimukseemme valikoitui 103 oppilasta. Oppilaat olivat 5-, 6-, 7- ja 8 -luokkalaisia kahdesta eri koulusta. Tutkimukseemme vastasi yhteensä 89 oppilasta (n=89), joten tutkimuksemme vastausprosentti oli 83 %. Näinkin korkeaan vastausprosenttiin päädyimme, koska menimme kouluille paikanpäälle tekemään kyselyt. Tutkimukseen osallistui 5-luokkalaisia yhteensä 24, 6-luokkalaisia 28, 7-luokkalaisia 18 sekä 8-luokkalaisia 19.

6.1 Koulukiusaamisen esiintyvyys

Koulukiusaamisen esiintymistä selvitimme kolmesta eri näkökulmasta, jotka olivat oma kokemus kiusattuna olemisesta, kokemus kiusaamisen havaitsemisesta sekä kokemus itse kiusaamisesta. Valikoimme tutkittavaksi aikaväliksi edelliset kuusi kuukautta, koska halusimme tietää kiusaamisen tämänhetkisen tilanteen kouluissa.

Tutkimukseen osallistuneiden joukossa oli havaittu kiusaamista selvästi eniten (kuvio 1). Kiusaamista oli havainnut noin joka kolmas (34 %) oppilaista viimeisen kuuden kuukauden aikana ja loput 66 % eivät olleet havainneet kiusaamista. Tutkimukseen osallistuneista oppilaista 12 % oli itse kokenut kiusaamista viimeisen kuuden kuukauden aikana, suurin osa (84 %) ei ollut kokenut kiusaamista ja 4 % ei halunnut kertoa. Vastaajista 4 % kertoi itse kiusanneensa viimeisen kuuden kuukauden aikana ja loput (96 %) eivät olleet kiusanneet. Näiden tulosten perusteella voidaan nähdä, että koulukiusaamista on tapahtunut melko useasti viimeisen kuuden kuukauden aikana joko tutkittavien oppilaiden joukossa tai muualla koulussa. Tutkittavien joukosta löytyi eniten kiusaamisen havainnoijia, mutta myös kiusaamista itse kokeneita ja harjoittaneita löytyi.

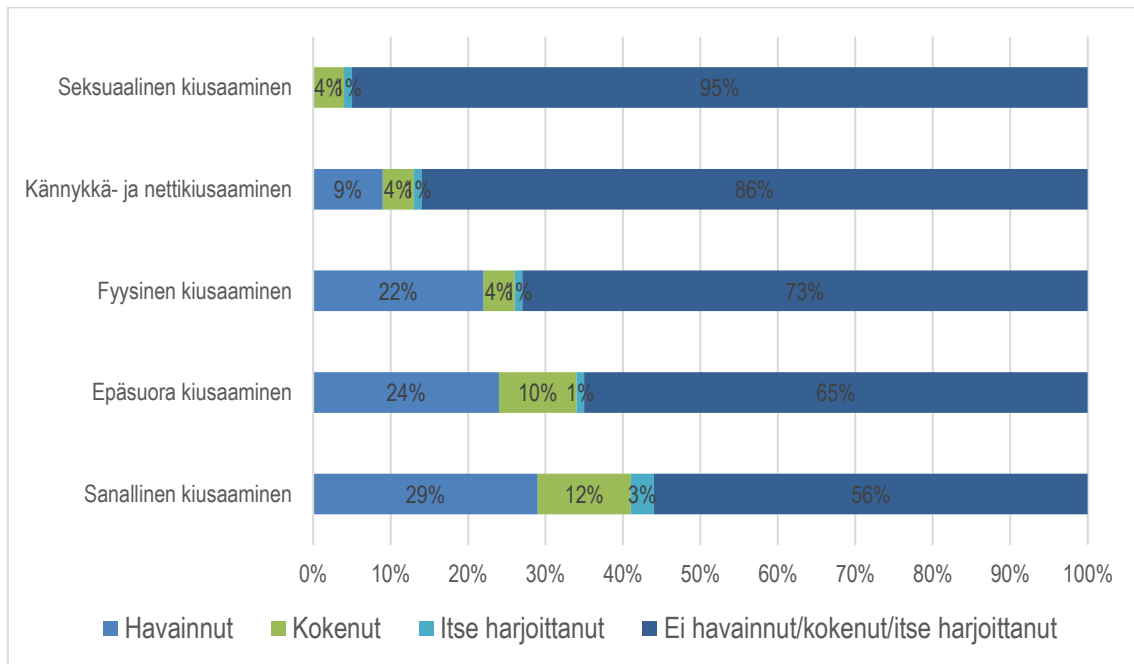
KUVIO 1. Koulukiusaamisen esiintyminen tutkittavissa kouluissa (n = 89)

6.2 Koulukiusaamisen ilmeneminen

Koulukiusaamisen ilmenemistä selvitimme kysymällä esiintyviä kiusaamisen muotoja, kiusaamisen yleisempiä tapahtumapaikkoja ja yleisempiä syitä kiusaamiselle. Selvitimme myös, oliko oppilas itse havainnut, kokenut tai harjoittanut kyseisiä kiusaamisen muotoja. Tässä kysymyksessä käytimme myös aikaväliä kuusi kuukautta, koska halusimme tietää tämänhetkisestä tilanteesta.

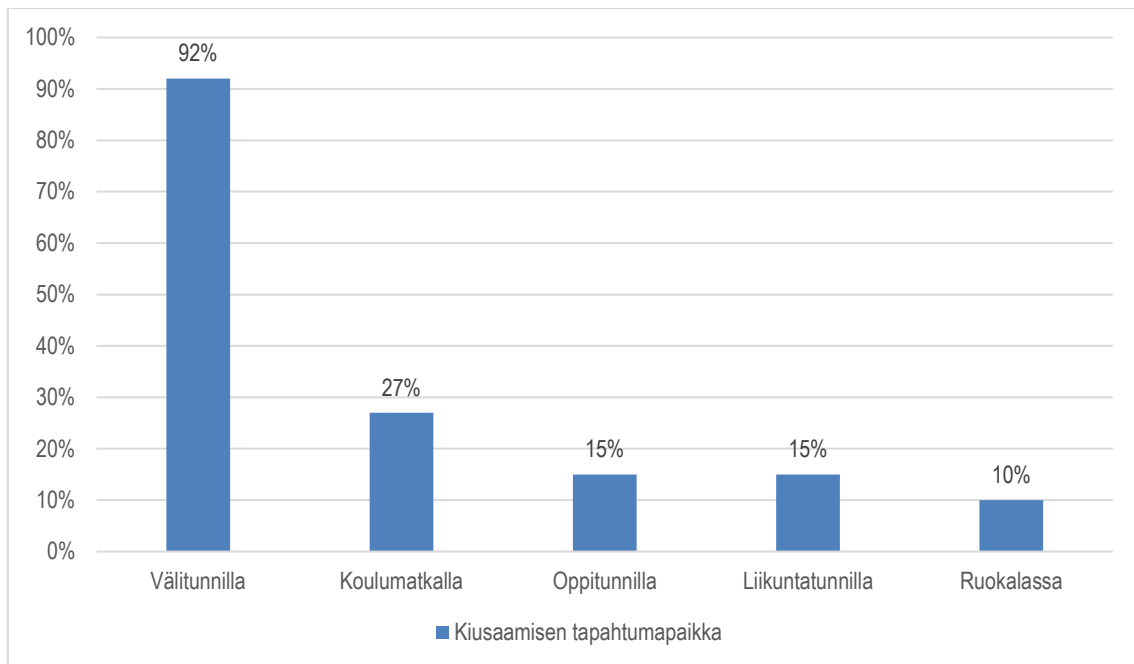
Vastauksista käy ilmi, että yleisin kiusaamisen muoto oli sanallinen kiusaaminen (kuvio 2). Osallistuneista sanallista kiusaamista oli kokenut 12 % ja havainnut alle kolmasosa (29 %) viimeisen kuuden kuukauden aikana. Kaikista vastanneista sanallista kiusaamista oli itse harjoittanut 3 %. Tuloksista voidaan nähdä, että kaikki 12 %, jotka olivat itse kokeneet kiusaamista, kyseinen kiusaamisen muoto oli ollut sanallinen kiusaaminen. Toiseksi yleisimmäksi kiusaamisen muodoksi tutkimuksesta nousi epäsuora kiusaaminen. Kiusaamista kokeneista vastaajista 10 % oli tunnistanut tämän kiusaamisen muodon heidän kohdallaan ja 1 % vastaajista oli itse harjoittanut sitä. Kiusaamista havainneiden joukosta (34 %) alle neljäsosa (24 %) oli tunnistanut epäsuoran kiusaamisen muodon muiden keskuudessa. Kolmanneksi yleisin ilmenemismuoto oli fyysinen kiusaaminen. Vastaajista 22 % kertoo havainneensa fyysistä kiusaamista, 4 % oli itse kokenut ja 1 % itse harjoittanut sitä. Lisäksi 9 % vastaajista oli havainnut kännykkä- ja nettikiusaamista, 4 % itse

kokenut ja 1 % itse harjoittanut. Seksuaalista kiusaamista on tapahtunut tutkimusjoukossamme kaikista vähiten. Vastanneista 3 % oli havainnut sitä ja 1 % itse kokenut.

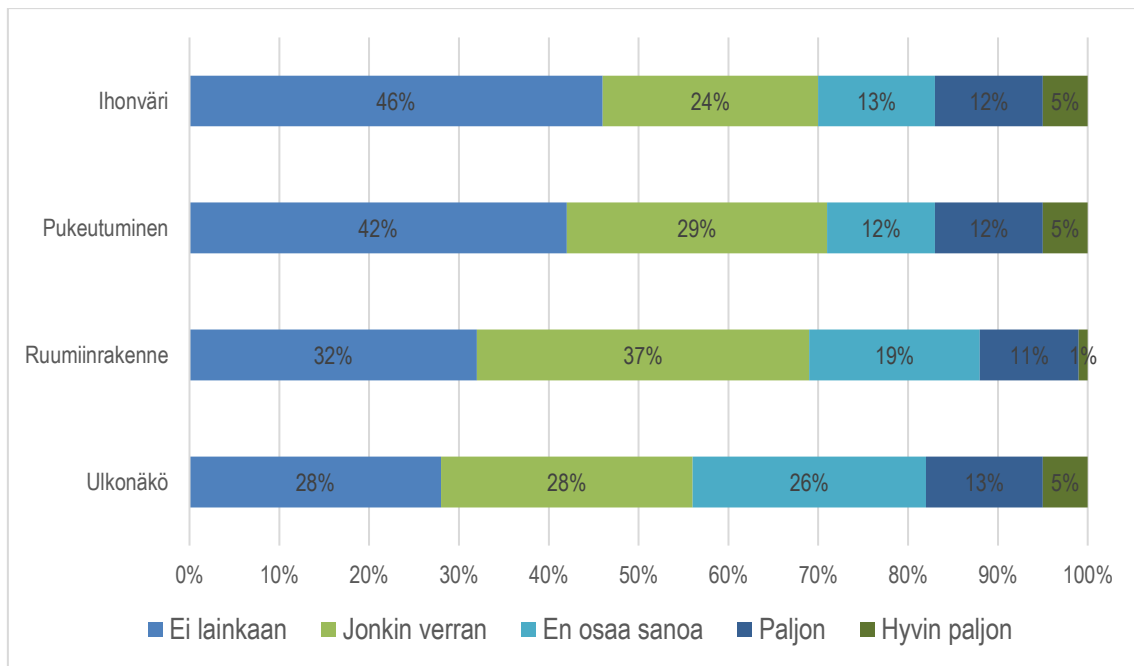
KUVIO 2. Yleisimmät kiusaamisen muodot tutkittavissa kouluissa (n = 89)

Suurin osa kyselyyn vastanneista (92 %) kertoi kiusaamisen tapahtuvan välitunneilla (kuvio 3). Toiseksi eniten kiusaamista tapahtuu koulumatkoilla, johon vastanneita tutkimukseen osallistuneista oli 27 %. Myös oppitunnilla, välitunnilla ja ruokalassa tapahtuu jonkin verran kiusaamista. Vastaajista 15 % vastasi kiusaamisen tapahtuvan oppitunnilla sekä myös 15 % vastasi sen tapahtuvan liikuntatunnilla. Vastaajista 10 % vastasi kiusaamisen tapahtuvan ruokalassa.

KUVIO 3. Yleisimmät kiusaamisen tapahtumapaikat tutkittavissa kouluissa (n = 89)

Tutkimuksessa esiin nousseet yleisimmät kiusaamisen syyt olivat hyvin ulkonäkökeskeisiä, joita olivat ulkonäkö, ruumiinrakenne, pukeutuminen sekä ihonväri (kuvio 4). Tutkittavista 5 % vastasi ulkonäön olevan kiusaamisen syynä hyvin paljon, 13 % paljon ja 28 % vastasi jonkun verran. Ruumiinrakenne kiusaamisen syynä oli 1 %:n mielestä hyvin paljon, 11 %:n mielestä paljon ja 37 %:n mielestä jonkin verran. Oppilaista 5 % vastasi pukeutumisen vaikuttavan kiusaamiseen hyvin paljon, 12 % paljon ja 29 % vastasi vaikuttavan jonkin verran. Ihonväri vaikutti kiusaamiseen 4 %:n mielestä hyvin paljon, 12 %:n mielestä paljon ja 23 %:n mielestä jonkin verran. Lisäksi vastanneilla oli mahdollisuus kertoa muita syitä kiusaamiselle avoimen vastauskohdan avulla. Vastanneet toivat tämän kohdan avulla esille kiusaamisen syyksi lisäksi esimerkiksi erilaisuuden, luonteen, harrastukset, seksuaalisuuden sekä sen, että on uusi luokalla.

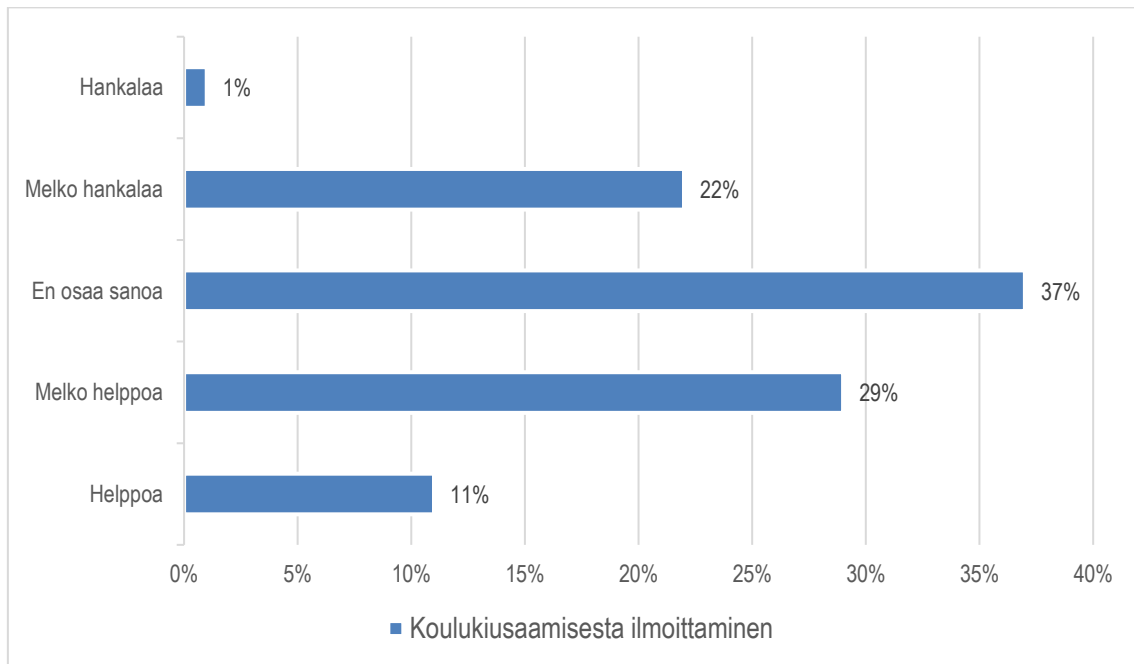
KUVIO 4. Kiusaamisen yleisimmät syyt tutkittavissa kouluissa (n = 89)

6.3 Koulukiusaamisesta ilmoittaminen

Koulukiusaamisen ilmoittamisesta selvitimme, kenelle oppilaat yleensä ilmoittavat kiusaamisesta ja millaiseksi he kokevat sen kouluissa. Lisäksi olimme erityisen kiinnostuneita siitä, olisiko oppilaiden mielestä kiusaamisesta ilmoittaminen helpompaa, jos sen voisi tehdä nimettömästi. Kysymyksen ”Kenen puoleen käännyt, kun havaitset/koet kiusaamista?” -vastauksista eniten esiin nousseet kohdat olivat opettajat, vanhemmat ja kaverit. Tutkimukseen osallistuneista 75 % ilmoittaa opettajalle kiusaamisesta ja 54 % vanhemmilleen. Myös 54 % ilmoittaa kiusaamisesta kaverilleen. Vastaajista 11 % ilmoittaisi kiusaamisesta rehtorille, 4 % kuraattorille, 3 % terveydenhoitajalle ja 2 % erityisopettajalle. Vastaajista 10 % oli vastannut kysymykseen ”en kenenkään”. Lisäksi tutkimukseen osallistujat vastasivat kääntyvänsä kiusaamistapauksissa siskon puoleen, mikä ilmeni useassa avoimen vastauskentän vastauksessa. Myös yksi vastasi, että kääntyy suoraan kiusatun puoleen.

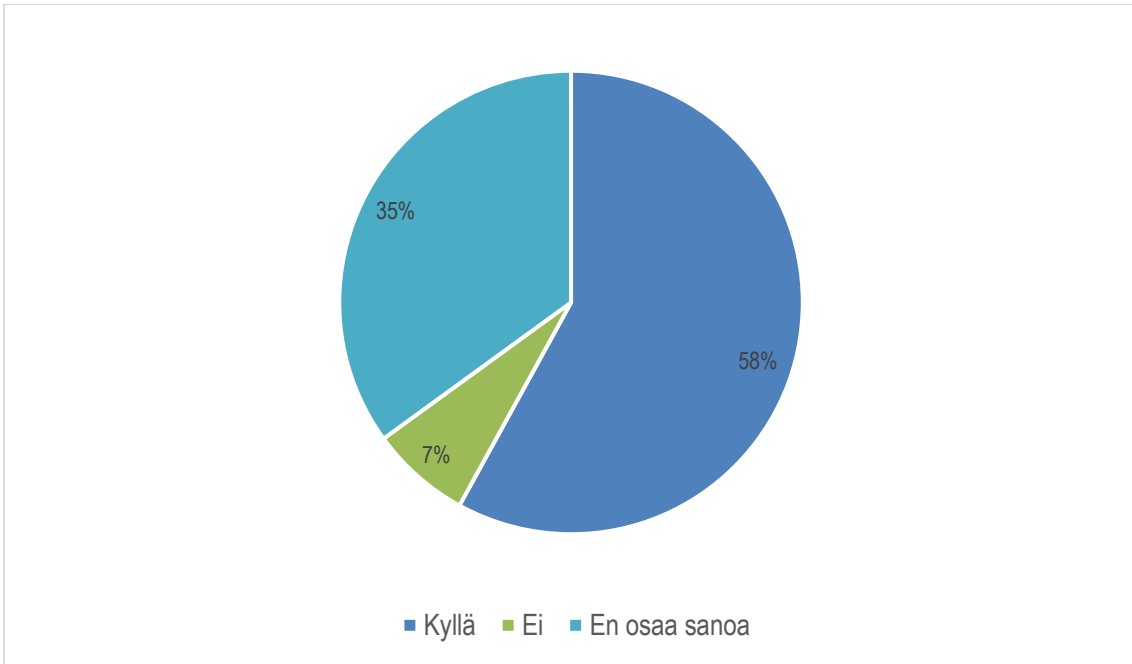
Selvitimme kyselyssä millaiseksi oppilaat arvioivat kiusaamisesta ilmoittamisen. Tulokset jakaantuivat melko paljon (kuvio 5). Suurin osa vastaajista (37 %) vastasi ”en osaa sanoa”. 29 % vastaajista arvioi kiusaamisesta ilmoittamisen melko helpoksi ja 11 % helpoksi. Vastaajista 22 % arvioi sen melko hankalaksi ja 1 % hankalaksi. Tuloksien perusteella voimme nähdä, että

tutkittavissa kouluissamme kiusaamisesta ilmoittaminen koetaan enemmän helpoksi kuin vaikeaksi, kuitenkin 22 % kokee sen melko hankalaksi.

KUVIO 5. Koulukiusaamisesta ilmoittaminen tutkittavissa kouluissa (n = 89)

Kysyimme tutkimuksessa oppilailta, mikäli he voisivat ilmoittaa kiusaamisesta opettajille nimettömästi, olisiko ilmoittaminen tällöin helpompaa (kuvio 6). Vastanneista 58 % vastasi "kyllä", 7 % vastasi "ei" ja 35 % vastanneista ei osannut sanoa. Kyselyssä halusimme selvittää myös sen, jos oppilailla olisi käytössä sovellus, jolla voisivat ilmoittaa kiusaamisesta, millä tavoin he mieluiten sen tekisivät. Suurin osa vastaajista (83 %) ilmoittaisi kiusaamisesta mieluiten nimettömästi ja 6 % vastasi "omalla nimellä". Vastaajista 36 % ilmoittaisi siitä mieluiten kirjoittamalla. Näiden kysymysten ja vastausten perusteella voidaan nähdä, että suurin osa oppilaista ilmoittaisi kiusaamisesta mieluiten nimettömästi ja kirjoittamalla kuin kertomalla asiasta suullisesti.

KUVIO 6. "Jos voisit ilmoittaa kiusaamisesta nimettömästi, olisiko se silloin helpompaa?" (n = 89)

7 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen saimme sähköpostin välityksellä koulumme lehtorilta, joka oli saanut tiedon aiheesta Kotkantieltä, Oulun ammattikorkeakoulun kampuksen DevLab:sta. Olimme yhteydessä DevLab:iin ja sovimme yhteistyöstä. Tutkimusjoukko oli jo valmiiksi valikoitunut DevLab:n yhteistyökouluista.

Koulukiusaaminen aiheena kiinnosti meitä ja halusimme kartoittaa tietoaamme tämänhetkisestä kiusaamisesta, millaista se on ja missä sitä ilmenee. Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän tuli pilotoida anonyymisovellus, joka oli suunniteltu koulukiusaamisesta ilmoittamiseen nimettömästi, vaivattomasti ja nopeasti. Kukaan meistä ei ollut aikaisemmin ollut mukana pilotointiprojekteissa, joten siitäkin syystä tämä aihe oli mielenkiintoinen. Ikävä kyllä prosessi ei edennyt alkuperäisen suunnitelman mukaan. Anonyymisovellus ei valmistunut, joten pilotointi jäi tekemättä.

Olimme kuitenkin ehtineet käydä tutkimusjoukoiksi valituissa kouluissa kertomassa koulukiusaamisesta, anonyymistä sovelluksesta ja teimme myös kyselytutkimuksen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa koulujen tämän hetkistä kiusaamistilannetta. Kyselytutkimuksesta saatujen vastausten perusteella pystyimme viemään työtämme eteenpäin ja aiheemme pysyi edelleen koulukiusaamisessa. Jouduimme kuitenkin muuttamaan tutkimusongelmiamme, sillä aikaisempiin tutkimusongelmiin emme olisi saaneet vastauksia yhdestä kyselytutkimuksesta. Uusiin tutkimusongelmiin saamme vastaukset tutkimusjoukoltamme saadusta kyselytutkimuksesta.

Vuonna 2019 tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan viikoittain esiintyvä koulukiusaaminen on vähentynyt sekä ala- että yläkouluissa 4. ja 5. luokkalaisten ja 8. ja 9. luokkalaisten keskuudessa huomattavasti vajaassa vuosikymmenessä. Tutkimuksemme kohteena oli Oulun kaupungin kaksi peruskoulua, joten meitä kiinnostaa miten usein oululainen oppilas joutuu koulukiusatuksi kuluneen lukuvuoden aikana. Vuonna 2017 4. ja 5. luokkalaisista 6,3 % koki koulukiusaamista kuluneen lukuvuoden aikana, kun taas vuonna 2019 4. ja 5. luokkalaisista 5,9 % koki koulukiusaamista kuluneen lukuvuoden aikana. Koulukiusaaminen on tutkimuksen mukaan vähentynyt 0,4 % vuodesta 2017 vuoteen 2019. Vuonna 2017 8. ja 9. luokkalaisista 4,3 % koki koulukiusaamista kuluneen lukuvuoden aikana, kun taas vuonna 2019 8. ja 9. luokkalaisista 4,4 % kokivat

koulukiusaamista kuluneen lukuvuoden aikana. Koulukiusaaminen on tutkimuksen mukaan noussut 0,1 % vuodesta 2017 vuoteen 2019. (Sampo 2017 ja 2019, viitattu 4.3.2020.) Tutkimuksessamme koulukiusaamisen esiintymistä selvitimme kolmesta eri näkökulmasta, jotka olivat oma kokemus kiusattuna olemisesta, kokemus kiusaamisen havaitsemisesta sekä kokemus itse kiusaamisesta. Valikoimme tutkittavaksi aikaväliksi edelliset kuusi kuukautta, koska halusimme tietää kiusaamisen tämän hetkisen tilanteen kouluissa. Tutkimustulosten mukaan kiusaamista oli havainnut 34 % oppilaista viimeisen kuuden kuukauden aikana ja loput 66 % eivät olleet havainneet kiusaamista. Tutkimukseen osallistuneista oppilaista 12 % oli itse kokenut kiusaamista viimeisen kuuden kuukauden aikana, 84 % ei ollut kokenut kiusaamista ja 4 % ei halunnut kertoa. Vastaajista 4 % kertoi itse kiusanneensa viimeisen kuuden kuukauden aikana ja loput 96 % eivät olleet kiusanneet. Näiden tulosten perusteella voidaan nähdä, että koulukiusaamista on tapahtunut melko useasti viimeisen kuuden kuukauden aikana joko tutkittavien oppilaiden joukossa tai muualla kouluissa. Tutkittavien joukosta löytyi eniten kiusaamisen havainnoijia, mutta myös kiusaamista itse kokeneita ja itse harjoittaneita löytyi. Huomiota herättää 4 %, jotka eivät halunneet kertoa kiusaamisen kohteeksi joutumisesta. Tämä voi osaltaan vaikuttaa tutkimustuloksiin heidän kohdallaan. Molemmat tutkittavista kouluista ovat mukana KiVa -koulu hankkeessa, jonka katsotaan tilastojen perusteella vähentävän koulukiusaamista. KiVa -koulu -menetelmällä ja muilla kiusaamisen vastaisilla toimenpiteillä on saatu koulukiusaamistilastoja laskettua, mutta tästä huolimatta suomalaisista 8. ja 9. luokkalaisista 5,5 prosenttia kokee tulleen koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa. Tämäkin luku on liikaa. Tämän tutkimuksen perusteella voimme päätellä, että koulukiusaamisen ehkäisyyn tarvitaan uusia menetelmiä, jotta kiusaaminen saataisiin vähenemään entisestään.

Selvitimme myös koulukiusaamisen ilmenemistä kysymällä esiintyviä kiusaamisen muotoja, kiusaamisen yleisempiä tapahtumapaikkoja ja yleisempiä syitä kiusaamiselle. Selvitimme myös, oliko kyseisiä kiusaamisen muotoja itse havainnut, kokenut tai harjoittanut. Tässä kysymyksessä käytimme myös aikaväliä kuusi kuukautta, koska halusimme tietää tämän hetkisestä tilanteesta. Tutkimustulosten mukaan yleisin kiusaamisen muoto on sanallinen kiusaaminen. Vastanneista sanallista kiusaamista oli kokenut 12 %, havainnut 29 % ja itse harjoittanut 3 %. Tämä kiusaamismuoto vaikuttaa varsin yleiseltä ja on helposti tunnistettavissa sen kohteeksi joutuessa. Vuonna 2017 tehdystä kouluterveyskyselystä käy myös ilmi, että sanallista kiusaamista tapahtuu kaikista eniten. 8. ja 9. luokkalaisista 64,3 % oli kokenut sanallista kiusaamista kuluneen lukuvuoden aikana.

Toiseksi yleisimmäksi kiusaamisen muodoksi tutkimuksesta nousi epäsuora kiusaaminen. Sitä kokeneita koko tutkimusjoukosta oli 10 %, havainneita 24 % ja harjoittaneita 1 %. Voisi olettaa, että epäsuoraa kiusaamista on paljon vaikeampi tunnistaa, joka voi osaltaan vaikuttaa tutkimustuloksiin. Kuitenkin valtaosa (10 %) kiusaamista kokeneista vastaajista (12 %) oli tunnistanut tämän kiusaamisen muodon heidän kohdallaan. Myös kiusaamista havainneiden joukosta (34 %) jopa 24 % oli tunnistanut epäsuoran kiusaamisen muodon muiden keskuudessa. Tämän tuloksen puolesta näyttäisi siltä, että epäsuora kiusaaminen on varsin havaittavissa ulkopuolisen silmin.

Kolmanneksi yleisin ilmenemismuoto on fyysinen kiusaaminen. Vastaajista 22 % kertoo havainneensa fyysistä kiusaamista, 4 % oli itse kokenut ja 1 % itse harjoittanut. Vaikka voisi olettaa, että peruskoululaiset olisivat nykypäivänä enemmän tietoisia toisten fyysistä rajoista, tuloksien perusteella näyttää siltä, että fyysistä kiusaamista edelleenkin ilmenee.

Lisäksi 9 % vastaajista oli havainnut kännykkä- ja nettikiusaamista, 4 % itse kokenut ja 1 % itse harjoittanut. Vaikka sosiaalisen median palvelut ovat monipuolistuneet ja ne ovat hyvin saatavilla, tulos kännykkä- ja nettikiusaamisen kohdalla on hyvin pieni. Seksuaalista kiusaamista on tapahtunut tutkimusjoukossamme kaikista vähiten. Vastanneista 3 % oli havainnut sitä ja 1 % itse kokenut.

Tutkimuksemme tulosten mukaan 92 % oppilaista kertoo kiusaamisen tapahtuvan välitunneilla. Välitunneilla oppilaat eivät ole niin valvotussa ympäristössä kuin sisätiloissa. Satojen oppilaiden joukosta jää varmasti valvojlta huomaamatta näkyvämmätkin kiusaamistilanteet, joka voivat merkittävästi vaikuttaa tutkimustulokseen. Merkittävä määrä kiusaamista tapahtuu myös koulumatkoilla, johon vastanneita tutkimukseen osallistuneista oli 27 %. Voisi ajatella, että tutkimustulokseen vaikuttaa se, että koulumatkoilla oppilaat yleensä kulkevat koteihinsa ilman aikuisten valvontaa, jonka takia kiusaamista voi tapahtua helpommin. Myös oppitunneilla, välitunneilla ja ruokalassa tapahtuu jonkin verran kiusaamista. Vastaajista 15 % vastasi kiusaamisen tapahtuvan oppitunnilla ja myös 15 % vastasi sen tapahtuvan liikuntatunnilla. 10 % vastasi kiusaamisen tapahtuvan ruokalassa.

Tutkimuksessa merkityksellisesti esiin nousseet kiusaamisen syyt olivat ulkonäkö, ruumiinrakenne, pukeutuminen sekä ihonväri. Tutkittavista 5 % vastasi ulkonäön olevan kiusaamisen syynä hyvin paljon, 13 % paljon ja 28 % vastasi jonkun verran. Ruumiinrakenne kiusaamisen syynä oli 1 %:n

mielestä hyvin paljon, 11 %:n mielestä hyvin paljon ja 37 %:n mielestä jonkin verran. Oppilaista 5 % vastasi pukeutumisen vaikuttavan kiusaamiseen hyvin paljon, 12 % paljon ja 29 % vastasi vaikuttavan jonkin verran. Ihonväri vaikutti kiusaamiseen 4 %:n mielestä hyvin paljon, 12 %:n mielestä paljon ja 23 %:n mielestä jonkin verran. Näistä tuloksista voimme päätellä, että tavallisimmat kiusaamisen syyt ovat hyvin ulkonäkökeskeisiä. Lisäksi vastanneilla oli mahdollisuus kertoa muita syitä kiusaamiselle avoimen vastauskohdan avulla. Vastanneet toivat tämän kohdan avulla esille kiusaamisen syyksi lisäksi esimerkiksi erilaisuuden, luonteen, harrastukset, seksuaalisuuden sekä sen, että on ollut uusi luokalla.

Tutkimukseen osallistuneista 75 % ilmoittaa opettajalle kiusaamisesta. Lisäksi selvitimme omasta mielenkiinnostamme, oliko eroa opettajalle ilmoittamisessa alakoulun oppilaiden ja yläkoulun oppilaiden välillä. Alakoulun opettaja on luokanopettaja, joka ohjaa lähes kaikkia oppiaineita, kuin taas yläkoulun opettaja on luokanvalvoja, joka ohjaa vain yhtä oppiainetta. Yläkoulun ja alakoulun luokkien vastauksissa oli vain pieni ero; 77 % alakoulun vastaajista ja 73 % yläkoulun vastaajista vastasi ilmoittavansa kiusaamisesta opettajalle. Kyselyyn vastaajista 54 % ilmoittaa havaitsemastaan kiusaamisesta vanhemmilleen. Myös 54 % ilmoittaa kiusaamisestaan kaverilleen. Tulevina terveydenhoitajina olimme huolissamme, sillä vastaajista ainoastaan 3 % ilmoittaa havaitsemastaan tai kokemastaan kiusaamisesta terveydenhoitajille. Mietimme, että tähän voi vaikuttaa se, ettei terveydenhoitaja ole aina tavoitettavissa, eikä siten välttämättä tule oppilaille tarpeeksi tutuksi, jotta luotettavuus saavutettaisiin.

Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2017 4. ja 5. luokkalaisista 55,3 % oli kertonut jollekin koulun aikuisista lukuvuoden aikana tapahtuneesta kiusaamisesta. Vastaava luku oli vuonna 2019 63,2 %. Tutkimuksesta selviää, että tytöt kertovat poikia enemmän tapahtuneesta kiusaamisesta koulun aikuiselle. Loput vastaajista ei ollut kertonut koulun aikuisella lukuvuoden aikana tapahtuneesta kiusaamisesta. Kouluterveyskyselyssä kysyttiin myös, mitä tapahtuu koulukiusaamisesta kertomisen jälkeen. 4. ja 5. luokkalaisista vastanneista vuonna 2017 tehdyn kyselyn mukaan 24,1 % kertoo kiusaamisen loppuneen, 39,9 % kertoo kiusaamisen vähentyneen, 14,3 % kertoo kiusaamisen jatkuneen niin kuin ennenkin ja 1,4 % kertoo kiusaamisen pahentuneen. Vuonna 2019 tehdyn kyselyn mukaan 24,3 % kertoi kiusaamisen loppuneen, 45,0 % kertoo kiusaamisen vähentyneen, 11,8 % kertoo kiusaamisen jatkuneen niin kuin ennenkin ja 1,6 % kertoo kiusaamisen pahentuneen. Näiden tutkimustulosten perusteella voimme todeta, että koulukiusaamisesta kannattaa kertoa koulun aikuiselle henkilölle, sillä suuremmalla todennäköisyydellä kiusaaminen loppuu kuin pahenisi. (Sampo 2017 & 2019, viitattu 4.3.2020.)

Selvitimme kyselyssä millaiseksi oppilaat arvioivat kiusaamisesta ilmoittamisen. Suurin osa vastaajista (37 %) vastasi ”en osaa sanoa”. 29 % vastaajista arvioi kiusaamisesta ilmoittamisen melko helpoksi ja 11 % helpoksi. Vastaajista 22 % arvioi sen melko hankalaksi ja 1 % hankalaksi. Tulosten perusteella voimme nähdä, että tutkittavissa kouluissamme kiusaamisesta ilmoittaminen koetaan enemmän helpoksi kuin vaikeaksi. Kuitenkin jopa 22 % kokee sen melko hankalaksi. Kertomista havaitsemastaan kiusaamisesta voi vaikeuttaa pelko joutua itse kiusatuksi. Usein lapset ja nuoret, jotka ovat haavoittuvaisimpia ja tarvitsevat eniten tukea, epätodennäköisimmin hakevat apua tai ilmoittavat kiusaamistapauksista. Tämä voi johtua siitä, että he eivät luota aikuisiin esimerkiksi etenkin opettajiin. He pelkäävät ilmoittamisen vaikutuksista ja mahdollisista kostotoimista, he tuntevat syyllisyyttä, häpeää ja hämmennystä sekä monet pelkäävät, ettei heitä oteta tosissaan tai he eivät tiedä mistä hakea apua. Usein lapset ja nuoret uskovat, että aikuiset eivät näe kiusaamista, vaikka se tapahtuisi suoraan heidän edessään. Aikuiset eivät myöskään välttämättä tunnista kaikkia tekoja kiusaamiseksi, vaikka se lapsien ja nuorten mielestä olisi kiusaamista. (Unesco 2017, viitattu 4.4.2020.)

Tässä tutkimuksessa selvitimme myös, olisiko tällaiselle anonyymille sovellukselle käyttöä. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että anonyymille sovellukselle olisi käyttöä. 58 % vastanneista olivat vastanneet ”kyllä”, 35 % ei osannut sanoa ja seitsemän prosenttia vastanneista koki, ettei anonyymi sovellukselle olisi käyttöä. Halusimme myös tietää, miten oppilaat haluaisivat ilmoittaa kiusaamisesta, jos heillä olisi tällainen sovellus käytössä. 83 % vastaajista halusi ilmoittaa nimettömästi kiusaamisesta, kuusi prosenttia vastanneista halusi sen tehdä omalla nimellä ja 36 % vastaajista ilmoittaisi kiusaamisesta mieluiten kirjoittamalla. Näiden kysymysten ja vastausten perusteella voimme päätellä, että suurin osa oppilaista ilmoittaisi kiusaamisesta mieluiten nimettömästi ja kirjoittamalla. Oppilaiden vastaukset laittavat pohtimaan, miksi he ilmoittaisivat kiusaamisesta mieluiten juuri nimettömästi. Yksi syy on varmasti se, että kiusatut mahdollisesti pelkäävät, että kiusaajat saavat tietää ilmoituksen tekijän, jolloin kiusaaminen saattaa pahentua. Oppilaille voi myös olla hankalaa avautua opettajille tai esimerkiksi terveydenhoitajalle, joten varmasti anonyymisti ilmoittaminen tuntuu helpommalta. Kiusaamisesta kertominen saattaa myös herkistää, minkä vuoksi oppilaat varmaan mieluiten ilmoittaisivat siitä kirjoittamalla.

7.1 Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajankohtaista tietoa koulukiusaamisesta kahdessa eri oululaisessa peruskoulussa. Tavoitteeseen pääsimme, mutta kyselytutkimuksemme suoritimme syksyllä 2018, joten tutkimustulokset ovat voineet tai ovat varmasti muuttuneetkin viimeisen puolen vuoden aikana. Tekemämme kyselytutkimuksen vastauksista saimme vastaukset kaikkiin alkuperäisen suunnitelman mukaisiin tutkimusongelmiimme. Tutkimusongelmat muuttuivat hieman suunnitelmasta ja jouduimme muokkaamaan niitä, jotta saimme vastaukset tutkimusongelmiimme kyselyn vastauksista.

Tutkimukseemme osallistuneet kaksi oululaista peruskoulua hyötyvät tutkimustuloksistamme, sillä he saavat arvokasta tietoa koulukiusaamisen tilanteesta heidän kouluillaan. Tutkimustulosten perusteilla koulut voivat miettiä, miten he jatkossa pystyisivät ennaltaehkäisemään koulukiusaamista ja miten heidän kannattasi puuttua mahdolliseen koulussa esiintyvään kiusaamiseen. Tutkimus tehtiin oppilaiden näkökulmasta, joten koulun henkilökunta saa tutkimuksestamme nähdä oppilaiden näkökulman koulukiusaamiseen, millaisena he kokevat koulukiusaamisesta ilmoittamisen, millaista koulukiusaamista esiintyy eniten ja missä kiusaamista tapahtuu.

Tutkimuskyselyn vastaukset kerättiin koulujen ATK-luokissa. Oppilaat istuivat aika lähekkäin toisiaan, joten mahdollisuus nähdä toisen oppilaan vastaukset, oli mahdollista. Se, että jotkut oppilaat myös keskustelivat keskenään omista vastauksistaan tai mitä vastaisivat mihinkin kohtaan, saattoi vaikuttaa kyselyn tuloksiin. Oppilaat eivät välttämättä vastanneet täysin rehellisesti, sillä he mahdollisesti pelkäsivät toisen oppilaan näkevän vastauksensa. Näin jälkeempäin mietittynä olisimme voineet toteuttaa kyselytutkimuksen niin, että oppilaat olisivat vastanneet kyselyyn esimerkiksi kotona.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän oli tarkoitus pilotoida anonyymi sovellus, jonka avulla oppilaat olisivat voineet ilmoittaa havaitsemastaan tai kokemastaan kiusaamisesta nopeasti, vaivattomasti ja nimettömästi. Anonyymi sovelluksessa oli kameratoiminta, joka mahdollisti kiusaamistilanteen kuvaaminen. Ketään ihmistä ei saisi kuvata ilman henkilön lupaa ja tästä asiasta keskustelimme myös oppilaiden kanssa. Päädyimme siihen, että kuvata voisi esimerkiksi kiusaamisen aiheuttamia fyysisiä vaurioita kuten mustelmia ja kiusaamistilanteessa mahdollisesti repeytyneitä vaatteita. Suomen perustuslain mukaan kuvaaminen on sallittua julkisilla paikoilla ja

koulu lasketaan tähän mukaan (Minilex 2020, viitattu 26.3.2020). Perustuslain mukaan koulukiusaamistilanteen kuvaaminen olisi kuitenkin sallittua.

Tutkimuskyselystä saatuja vastauksia verrattaessa vuonna 2019 tehtyyn kouluterveyskyselyyn voidaan tutkimusta pitää luotettavana, sillä molempien kyselyiden vastauksista käy ilmi, että sanallinen kiusaaminen on yleisempi kiusaamismuoto ja kiusaamista ilmenee vähemmän kuin aikaisempina vuosina. Koulukiusaaminen on vähentynyt suomalaisissa peruskouluissa vuosi vuodelta, mutta edelleenkin kiusaamista esiintyy. Yksikin kiusaamistapaus on liikaa, joten uusia tapoja ennaltaehkäistä ja puuttua koulukiusaamiseen täytyisi niin tutkimustulostemme, kuten kouluterveyskyselynkin mukaan miettiä.

7.2 Luotettavuus

Tutkimuksemme ollessa määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus, voidaan tutkimuksen luotettavuutta tarkastella validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmasta. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, onko tutkimuksessa mitattu juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Tutkimuksen ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin saadut tulokset voidaan yleistää tutkimuksen ulkopuoliseen perusjoukkoon. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 189.) Esimerkiksi meidän tutkimuksessamme tulokset tulivat neljältä eri luokka-asteelta kahdesta eri peruskoulusta, joten pohdimme, voiko saatuja tuloksia yleistää esimerkiksi valtakunnallisesti tehdyn kouluterveyskyselyn tuloksiin. Reliabiliteetti taas viittaa tulosten pysyvyyteen, joka tarkoittaa kykyä antaa ei-sattumanvaraisia eli ennalta-arvattavia tuloksia. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 189.) Esimerkiksi, jos muu arvioija tekisi tutkimuksen samasta aiheesta ja päätyisi samoihin tuloksiin toisten tutkijoiden kanssa, tulokset olisivat reliabiliteetteja, eli toistettavia. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Tutkimusongelmat olivat: kuinka paljon kiusaamista esiintyy tutkittavissa kouluissamme, miten koulukiusaaminen ilmenee tutkittavissa kouluissamme ja olisiko anonyymille sovellukselle tarvetta. Näihin tutkimusongelmiin halusimme saada vastauksia mittarillamme. Tutkimuksessamme aineiston keruu toteutettiin kyselylomakkeella ja tutkijat olettivat saavansa siitä vastauksia tutkimusongelmiin. Kyselytutkimuksissa on hyvin mahdollista, että vastaajat ymmärtävät kysymyksiä väärin ja tulokset muuttuvat, eivätkä ole odotettuja. Kyselytutkimus pidettiin koulujen ATK-luokissa, jossa oppilaat istuivat lähekkäin toisiaan. Osa oppilaista ei ymmärtänyt kaikkia

kysymyksiä ja pyysivät tutkijoita selventämään kysymyksiä. Tämä saattoi vaikuttaa tutkimustulokseen, koska tutkijan oma näkemys saattoi vaikuttaa vastaajaan. Myös osa oppilaista keskustelivat toisten oppilaiden kanssa vastausvaihtoehdoista, mikä saattoi taas johtaa siihen, ettei kysymyksiin vastattu välttämättä täysin rehellisesti ja toisen oppilaan mielipide saattoi vaikuttaa vastaukseen. Meidän olisi kannattanut esitellä mittari esimerkiksi pienemmälle joukolle, jotta mittarin luotettavuus ja toimivuus olisi varmistettu. Esitelmä on erityisen tärkeää, kun käytetään uutta, tutkimusta varten kehitettyä mittaria (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 191). Olisimme voineet myös miettiä tarkemmin, missä tilassa tutkimuskysely olisi kannattanut toteuttaa, jotta vastaajilla olisi ollut rauhallinen tila vastata, eikä kukaan olisi päässyt näkemään toisen vastauksia. Tutkimustuloksia käsitellessämme emme tuoneet mukaan omia alkuperäisiä ajattelumalleja, joten tästä syystä tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina.

Tutkittavina kohteina oli neljä eri peruskoulun luokkaa. Luokat olivat jo ennakkoon määritelty ennen tutkimuksen käynnistymistä. Tutkimukseen osallistui 89 opiskelijaa, joten otoksen koko oli riittävä. Myös vastausprosentin ollessa 83 prosenttia, voimme pitää tutkimusta luotettavana. Tutkittavien tavoitettiin luokkien opettajien avustuksella, sillä lähestyimme opettajia sähköpostilla ja he välittivät tiedon oppilaille. Tutkimukseen osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, joten tutkittavien oletettiin osallistuvan tutkimukseen, koska he kokivat aiheen tärkeäksi ja halusivat olla mukana vaikuttamassa asioihin vastaamalla tutkimuskyselyyn. Tutkimuksen kohteet olivat alaikäisiä, joten lupa tutkimukseen osallistumisesta tarvittiin heidän huoltajiltaan. Jos vanhemmilta oli saatu kirjallinen lupa osallistua tutkimukseen, sai tutkimukseen osallistua. Poissulkukriteerinä oli vanhemmilta tullut kielteinen suostumus tai lupalapun puuttuminen. Tutkittavaa joukkoa ei ole satunnaistettu, sillä kaikki tutkimuksesta saadut vastaukset käsiteltiin. Tutkimuksen tulokset saatiin kvantitatiivista menetelmää käyttämällä, joten tulokset on saatu tieteellisillä menetelmillä. Saadut tutkimustulokset eivät olleet tilastollisesti merkittäviä, joten niillä ei ole merkitystä hoitotyönkäytäntöön. Tutkimuksen tulokset antavat kuitenkin arvokasta tietoa tutkittaville kouluille heidän tämänhetkisestä kiusaamistilanteestaan.

Kun kyseessä on kvantitatiivinen tutkimus, tulee tarkastella sisäistä ja ulkoista validiteettia (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 195). Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan, että tulokset johtuvat ainoastaan tutkimuksen asetelmista, eivätkä muista sekoittavista tekijöistä. Historia, valikoituminen, kypsyminen, testauksen vaikutus, poistumat ja kontaminaatio voivat olla sisäisen validiteetin uhkia. Meidän tutkimuksessamme on historia voinut vaikuttaa tutkimustulosten sisäiseen validiteettiin, sillä joillakin tutkittavilla voi olla aikaisempaa tietoa tutkittavasta aiheesta eli

koulukiusaamisesta ja hän vastaa kyselyyn aikaisemman tiedon perusteella. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 195.) Ennen kyselytutkimusta kerroimme tutkittaville koulukiusaamisen yleisyydestä sekä kiusaamisen muodoista ja rooleista, minkä tarkoituksena oli, että kyselylomakkeessa käytetyt käsitteet olisivat selviä tutkittaville. Toisaalta tämä tieto on voinut vaikuttaa siihen, että tutkittavat vastasivat kysymyksiin teorian tiedon perusteella. Tutkimuksemme kysymykset perustuivat valtaosin vastaajien omiin kokemuksiin kiusaamisesta, joten voimme olettaa tutkittavien vastanneen omien kokemusten pohjalta ja näin tukevan tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuskyselyyn vastasi 89 oppilasta. Kaikkien vastaajien tulokset käsiteltiin eli valikoitumista ei tapahtunut, jossa niin sanotusti hyvät vastaajat olisivat ainoastaan valikoituneet mukaan tutkimukseen (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 195). Kaikki oppilaat, jotka olivat saaneet vanhemmiltaan luvan osallistua tutkimukseen, olivat tutkimuksessa mukana tutkimuksen loppuun saakka eli poistumista ei tapahtunut. Poistumisella tarkoitetaan, että tutkittava jää pois kesken tutkimuksen niin halutessaan tai esimerkiksi kuoleman vuoksi (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 195—196). Kontaminaatiota eli sitä, että tutkimukseen osallistuja on joutunut tekemiseen tutkimusilmiön kanssa jo ennen osallistumista, oli tapahtunut ennen tutkimustamme, mikä käy ilmi tutkimustuloksia tarkastellessa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 196). 3 % tutkimuskyselyyn vastanneista oppilaista oli havainnut kiusaamista viimeisen kuuden kuukauden aikana, 12 % oli itse kokenut kiusaamista viimeisen kuuden kuukauden aikana ja 4 % ei halunnut kertoa. Vastaajista 4 % kertoi itse kiusanneensa viimeisen kuuden kuukauden aikana. Tutkimustulosten perusteella voimme todeta, että kontaminaatiota oli tapahtunut ja sen vaikutus tutkimustuloksiin on hyvin merkittävä.

Ulkoinen validiteetti viittaa tulosten yleistettävyyteen (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 196). Tutkimuksemme valikoitu joukko oli harkinnanvaraisesti valittu eikä satunnaisesti valittu. Tutkimusotoksemme ollessa harkinnanvarainen, emme voi yleistää tuloksia koskemaan kaikkia suomalaisia peruskouluja. Ulkoiseen validiteettiin liittyy myös uhkia, joihin kuuluu muun muassa Hawthornen efekti eli tutkittava muuttaa käyttäytymistään tietäen olevansa tutkimuskohteena. On hyvin tyypillistä, että tutkimuksen kohde muuttaa työskentelyänsä tai toimintaansa tietäen olevansa tutkimuksen kohteena. Tutkimuksellemme oli tutkimuslupa ja tutkimukseen osallistumisesta oli vielä haettu kirjallinen suostumus tutkittavien huoltajilta, joten tutkittavat tiesivät olevansa tutkimuksen kohteena. Tämän vaikutuksen poissulkeminen on erittäin haastavaa. Ulkoisen validiteetin uhkia voivat olla myös tutkijavaikutus, uutuusvaikutus, valikoituminen, asetelma ja historia. Tutkijavaikutuksella tarkoitetaan, että tutkija voi vaikuttaa omalla toiminnallaan tutkittavien vastauksiin esimerkiksi haastattelutilanteissa. Tutkijavaikutuksen voimme poissulkea, sillä emme

haastatelleet tutkittavia, vaan he täyttivät kyselylomakkeen omilla tietokoneillaan. Tutkittavat olivat aikaisemmin osallistuneet kouluterveyskyselyyn, joten kyselylomakkeen täyttäminen ei ollut heille uusi tilanne. Voimme myös poissulkea uutuusvaikutuksen, mikä tarkoittaa sitä, että tutkittavat osallistuvat ensimmäistä kertaa kyselytutkimukseen ja tästä syystä he voivat reagoida yllättävästi kokeiluun, joka on heille uusi. Reaktio voi olla positiivinen tai negatiivinen. Valikoituminen tarkoittaa, että osallistujat valikoituvat tutkimukseen harkinnanvaraisena otoksena ja näin oli myös meidän tutkimuksessamme. Tämä vaikuttaa tutkimustulosten yleistettävyyteen. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997, 211–212.)

Tutkimustuloksia analysoimme Webropol -kyselytyökalun avulla, koska se syöttää tutkimuskyselystä saadut tulokset kyselytyökaluun. Työkalun avulla emme joutuneet itse syöttämään tuloksia ja vältymme mahdollisilta virheiltiltä. Tämä tukee tutkimuksen luotettavuutta. Halusimme tietää tutkimusongelmiimme vastaukset ottaen mukaan yhtä aikaa koko tutkimusaineiston. Avoimien tekstivastausten analysoinnissa käytimme ”Analytics - Text Mining” -työkalua. Opinnäytetyössämme esittelimme keskeisimmät tulokset erilaisten taulukoiden ja kuvioiden avulla, sillä ne ovat visuaalinen tapa havainnollistaa ilmiötä ja helpottaa informaation hahmottamista (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 162). Kirjasimme tulokset myös numeerisesti ja prosentuaalisesti. Muut tulokset esittelimme sanallisesti. Tuloksia analysoidessamme pyrimme siihen, että tulokset olisivat rehellisiä ja perustuisivat tutkittavilta saatuihin vastauksiin. Tutkimuksesta saadut tulokset ovat totuudenmukaisia, eikä tuloksia ole väärennetty tutkimuksen missään vaiheessa.

Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet käyttämään mahdollisimman tuoreita julkaisua, jotka ovat vähintään kymmenen vuotta vanhoja, mutta myös vanhempia julkaisuja lähteistämme löytyy. Aikaisemmat tutkimukset ja teoriat tukevat opinnäytetyömme luotettavuutta. Olemme myös lähdekriittisiä, joten huomioimme lähteen iän, alkuperän ja luotettavuuden. Olemme käyttäneet työssämme kolmea eri kansainvälistä lähdetä.

7.3 Eettisyys

Kaiken tieteellisen toiminnan ydin on tutkimuksen eettisyys. Hoitotieteellistä tutkimusta ohjaa Helsingin julistus. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 2011–217.) Helsingin julistukseen, joka on hyväksytty Maailman lääkäriiliiton yleiskokouksessa Helsingissä vuonna 1964, on koottu

kaikki eettiset periaatteet, joita pitää noudattaa kaikissa lääketieteellisissä tutkimuksissa ympäri maailmaa (Lääkäriliitto: Helsingin julistus 2020, viitattu 3.3.2020). Tutkimuksen eettisyys on hyvä ottaa huomioon jokaisessa tutkimuksen vaiheessa, erityisesti tutkijan ja tutkimusorganisaation välillä. Hoitotieteellistä tutkimusta ohjaa yhdeksän eettistä periaatetta, mitkä ohjaavat tutkijaa tutkimuksen eri vaiheessa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 2017).

Tutkimusaiheen valinta on tutkijan tekemä eettinen ratkaisu. Tutkijan on pohdittava, mikä on aiheen merkitys yhteiskunnallisesti, miten tutkimus vaikuttaa siihen osallistuviin ja mitä hyötyjä tutkimus antaa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 2018.) Tutkimusaiheeksemme valikoitui koulukiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen. Yhteiskunnallisesti aihe on merkityksellinen, koska koulukiusaaminen koskettaa koko yhteiskuntaa. Tutkimuksesta saadut tulokset antavat tutkimukseen osallistuneille arvokasta tietoa koulukiusaamisen tämän hetkisestä tilanteesta tutkittavien kouluissa. Tutkimuksen tulokset saattavat myös kannustaa heitä pohtimaan, miten he voivat vaikuttaa koulukiusaamisen ehkäisyyn omalla käyttäytymisellään. Me tutkijat hyödyimme tästä tutkimuksesta, sillä tietoisuutemme aiheesta lisääntyi ja saimme hyviä työkaluja puuttua koulukiusaamiseen.

Tutkimusetiikan mukaisesti tutkijan tulee pyrkiä tarpeettomien haittojen ja epämukavuuksien riskien minimointiin. Haitat voivat olla fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia. Aiheemme on sensitiivinen eli herkkä tai arka, mikä voi aiheuttaa tutkimukseen osallistujissa voimakkaita ja jopa negatiivisia tunnereaktioita. Tutkimuksessamme emme kysyneet tutkittavien sensitiivisistä eli henkilökohtaisista asioista, sillä ne eivät olleet tutkimuksemme kannalta merkittäviä. (Kankkunen & Julkunen-Vehviläinen 2013, 218.) Koulukiusaaminen voi olla arka aihe, etenkin kiusatulle, koska hän joutuu muistelemaan kiusaustilanteita ja siihen johtavia syitä vastaamalla tutkimuskysymyksiin. Halusimme ennen kyselytutkimuksen tekemistä kertoa tutkittaville koulukiusaamisesta yleisesti ja painotimme, että kiusatuksi voi joutua kuka tahansa. Tämän tarkoituksena oli, että tutkittavilla on tarkka tietämys aiheesta ennen tutkimuskyselyyn vastatessa. Tutkimuskyselyn kysymykset oli laadittu niin, etteivät ne vaaranna tutkittavien fyysistä, psyykkistä, sosiaalista tai taloudellista hyvinvointia.

Ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen kuuluu olennaisesti tutkimukseen koko prosessin ajan. On erityisen tärkeää, että tutkittavat tietävät, että osallistuminen on täysin heidän itsensä päätettävissä eli vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistujien täytyy perusteellisesti tietää se, mihin ja miten he osallistuvat ja sekä miten ja mihin heidän antamiaan tietoja käytetään. Tutkittavilla

on oikeus esittää kysymyksiä, kieltäytyä antamasta tietojaan ja keskeyttää tutkimus koska tahansa. Lähetimme ennen tutkimuksen aloittamista tutkittaville tutkimuksen saatekirjeen, joka oli neutraali ja asiallinen. Sen avulla kerroimme oleelliset asiat tutkimuksesta ja painotimme erityisesti tutkimuksen osallistumisen olevan vapaaehtoista. (Kankkunen & Julkunen-Vehviläinen 2013, 218–219.)

Tutkittaviemme kuuluessa haavoittuvien ryhmiin eli alle 15-vuotiaisiin, jotka ovat kyvyttömiä antamaan tietoista suostumusta, joiden itsemääräämisoikeus on heikko tai joilla on suurentunut riski sivuvaikutuksiin tilansa vuoksi, tulee suostumus tutkimukseen osallistumiseen pyytää heidän vanhemmiltaan (Kankkunen & Julkunen-Vehviläinen 2013, 221–222). Lähetimme vanhemmille kirjeen, jossa pyysimme suostumusta tutkimukseen osallistumiseen. Oppilaat, jotka palauttivat vanhemman allekirjoittaman kirjeen, saivat osallistua tutkimukseen. Suomessa lapsi voi antaa tietoisesti suostumuksen tutkimukseen 15-vuodesta ylöspäin (Kankkunen & Julkunen-Vehviläinen 2013, 222).

Anonymiteettia on erityisen tärkeää pitää yllä koko tutkimusprosessin aikana. Tutkimuksesta saatuja tietoja ei saa luovuttaa kenellekään tutkimusprosessin ulkopuoliselle henkilölle. Tutkimuksesta ja aineistosta ei saa missään tutkimuksen vaiheessa tulla esille nimiä tai muita henkilökohtaisia tietoja, joista vastaajan henkilöllisyyden voi saada selville. (Kankkunen & Julkunen-Vehviläinen 2013, 221). Tämä täytyy myös tehdä selväksi osallistujille ennen tutkimuksen aloittamista. Koko tutkimuksemme ajan aineisto on säilytetty lukitussa paikassa ja tietokoneet ovat salasanasuojattuja. Tehdystä kyselystä ei pysty jäljittämään vastaajan henkilöllisyyttä.

Yleensä tutkimusta varten haetaan lupa (Kankkunen & Julkunen-Vehviläinen 2013, 222). Haimme kirjalliset luvat tutkimuksellemme niin toimeksiantajaltamme, että yhteistyökumppaneiltamme. Tutkimuslupa myönnettiin. Luvan hakemisen yhteydessä kysyimme, saako kohdeorganisaation nimi kuvata tutkimusraportissa. Yhteistyökumppanimme toive oli, ettei kohdeorganisaation nimi tulisi esille tutkimusraportissa ja tätä toivetta noudatimme. Opinnäytetyön liitteeksi tulevat tutkimuslupalomakkeet, joista ei käy ilmi tutkimusluvan myöntäjän nimeä, eikä myöskään kohdeorganisaation nimeä.

Opinnäytetyötä tehdessä olemme käyttäneet asianmukaisia lähdeviitteitä välttääksemme plagiointia eli toisen henkilön kirjoittaman tekstin suoraa lainaamista ilman lähdeviitteitä. Tutkimuksesta saadut tulokset perustuvat tutkittavilta kerättyyn aineistoon, emmekä ole

kaunistelleet tai muuttaneet saamiamme tuloksia. Tutkimusraportissa olemme kuvanneet tarkasti kaikki tutkimuksen eri vaiheet. Tutkimuksemme noudattaa kaikilta osin hoitotyön tutkimuksen eettisiä periaatteita.

7.4 Oppimiskokemuksen pohdinta

Opinnäytetyömme aiheen valintaan vaikutti se, että tämä projekti vaikutti kiinnostavalta meidän kaikkien mielestä ja aihe on aina ajankohtainen. Tulevina terveydenhoitajina meidän tehtäviimme kuuluu terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen. Haluamme tulevina terveydenhoitajina olla mukana hankkeissa, jotka edistävät lasten- ja nuorten terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia koulumaailmassa. Koulukiusaaminen vaikuttaa lapsen ja nuoren terveyteen ja hyvinvointiin merkittävästi. Tutkimusten mukaan kiusattu voi kärsiä monenlaisista henkisen hyvinvoinnin ja mielialan ongelmista. Kiusaaminen aiheuttaa masentuneisuutta, ahdistuneisuutta, itsetunnon ja itsearvon alenemista, itsetuhoisia ajatuksia tai tekoja. Kiusaaminen vaikuttaa myös kiusatun fyysiseen terveyteen aiheuttamalla psykosomaattisen stressin oireita esimerkiksi kiputiloja, sairastelua, nukkumisvaikeuksia, yökastelua ja syömishäiriötä. Hyvin useassa tapauksessa koulumotivaatio heikkenee ja kouluun menoa vältellään. Kiusaaminen vaikuttaa kiusatun lisäksi myös kiusajaan. Tutkimusten mukaan kiusaaja voi kärsiä erilaisista särystä, nukkumisvaikeuksista ja tuntea mielipahaa. Erityisesti poikien kiusaamisella on todettu olevan vaikutusta myöhemmällä iällä, sillä useammilla on esiintynyt mielenterveysongelmia, ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia, antisosiaalista persoonallisuushäiriötä, päihteiden väärinkäyttöä ja rikollisuutta. (MLL 2017, viitattu 27.3.2020.) Kiusaamisella ollessa kauaskantoiset seuraukset, on erityisen tärkeää, että kiusaamisen kierre saataisiin katkeamaan mahdollisimman pian niin kiusajaan kuin kiusatunkin takia.

Tämän projektin edetessä tietoisuutemme koulukiusaamisesta lisääntyi. Perehtymällä erilaisiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen saimme tärkeää tietoa siitä, millaista kiusaamista esiintyy, miten kiusaaminen on vähentynyt vuosien aikana, millaisia menetelmiä on kehitelty kiusaamisen ehkäisemiseksi ja mitä laki sanoo koulukiusaamisesta. Saimme selville prosessin aikana, että kiusaaminen on vähentynyt merkittävästi suomalaisissa peruskouluissa, mutta edelleenkin sitä esiintyy. Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän piti pilotoida sovellus, jonka tarkoituksena oli tehdä koulukiusaamisesta ilmoittamisen entistä helpommaksi. Tämän päivän lapset ja nuoret ovat kasvaneet matkapuhelin kädessä, joten heille kiusaamisesta ilmoittaminen puhelimen välityksellä

olisi vaivatonta ja helppoa. Suurin osa 5. - 8. luokkalaisista omistaa älypuhelimien, johon sovelluksen pystyisi asentamaan. Sovellus ei kuitenkaan koskaan valmistunut, joten sovelluksen pilotointi ei toteutunut, emmekä näin ollen päässyt selvittämään sovelluksen vaikuttavuutta koulukiusaamisistilanteista ilmoittamisessa.

Määrällisen tutkimuksen tekeminen on ollut pitkä ja haasteellinen prosessi. Opinnäytetyö prosessi lähti aluksi todella hyvin käyntiin, mutta kun alkuperäinen suunnitelma kaatui, oli se meille suuri takaisku ja opinnäytetyön eteneminen keskeytyi joksikin aikaa. Päätimme pysyä samassa aiheessa, sillä olihan meillä tekemästämme tutkimuskyselystä oppilaiden vastauksia, joiden avulla saimme vastaukset muokattuihin tutkimusongelmiimme. Projektin aikana olemme oppineet kirjoittamaan tieteellistä tekstiä, analysoimaan tutkimustuloksia ja oppineet olemaan lähdekriittisiä. Opinnäytetyötämme oli tekemässä neljä henkilöä, joten aikataulujen sovittelu oli välillä hieman haastavaa. Myös työharjoittelut ovat vaikuttaneet siihen, ettei opinnäytetyö ole edennyt aikaisemmin laatimamme aikataulun mukaisesti. Opinnäytetyötä olemme tehneet nyt erikseen, koska maassamme vallitsee tällä hetkellä Korona-epidemia, jonka vuoksi turhia kontakteja tulisi välttää. Osa meistä koki myös sisällön tuottamisen olevan helpompaa itsekseen. Olemme käyneet opinnäytetyön sisällön läpi etäyhteydellä, jotta opinnäytetyö olisi yhtenäinen useasta kirjoittajasta huolimatta. Opinnäytetyön tekeminen kehitti ryhmätöytäitojamme, sillä opimme joustavuutta ja ennen kaikkea opimme, että vaikka kaikki ei menisi alkuperäisen suunnitelman mukaan, tilanteesta selviää, kun käyttää luovuutta. Prosessin aikana opimme myös tekemään yhteistyötä eri tahojen kanssa, kuten koulujen ja oppilaiden. Kun kävimme kertomassa koulukiusaamisesta ja opinnäytetyöstämme koulujen oppilaille, opimme isossa ryhmässä työskentelyä sekä esiintymistä. Opinnäytetyön tekeminen on välillä hermoja raastavaa, mutta loppujen lopuksi hyvin antoisa ja opettavainen kokemus.

Jos saisimme aloittaa opinnäytetyön tekemisen kokonaan alusta, tekisimme muutaman asian toisin. Aluksi olisimme suunnitelleet kyselylomakkeen mittarin huolellisemmin ja olisimme testanneet sitä muulle joukolle ennen tutkimukseen valikoitua tutkimusjoukkoa. Ennen tutkimuksen alkamista olimme tehneet yhteistyösopimukset Oulun kaupungin ja tutkimukseemme osallistuneen kahden oululaisen peruskoulun rehtorin kanssa. Meidän olisi pitänyt tehdä myös kirjallinen yhteistyösopimus Devlabin kanssa, mikä olisi velvoittanut sovelluksen kehittelijöiden viedä projekti loppuun asti suunnitelman mukaisesti.

8 JATKOTUTKIMUSIDEAT

Tutkimuksellamme on merkitystä etenkin tutkimuksiin osallistuneille kouluille. Tutkimuksessamme käy ilmi, että koulukiusaamista esiintyy tutkittavissa kouluissamme. Yleisin kiusaamismuoto on sanallinen kiusaaminen ja kiusaamisen yleisimpiä syitä ovat ulkonäkö, ruumiinrakenne, pukeutuminen ja etninen syntyperä. Eräs oppilaista nosti esiin myös uuden opiskelijan joutumisen kiusaamisen kohteeksi. Kiusaaminen tapahtuu pääasiallisesti välitunneilla. Näiden tutkimistulosten perusteella etenkin koulujen opettajat voivat kiinnittää huomiota, miten oppilaat puhuvat toisilleen tai toisistaan ja opettajat voisivat myös miettiä välituntivalvonnan tehostamista, jottei kiusaamista pääsisi välitunneilla tapahtumaan. Opettajien tulisi myös huomioida se, että kesken lukukauden tulleiden oppilaiden ryhmäytymisestä huolehdittaisiin. Opinnäytetyötä pystyvät hyödyntämään myös henkilöt, jotka ovat kiinnostuneet koulukiusaamisesta aiheena, sillä opinnäytetyö sisältää luotettavaa ja ajantasaista tietoa koulukiusaamisesta.

Jatkotutkimuksena voisi olla anonyymisovelluksen tekeminen koulukiusaamisesta ilmoittamiseen. Tällaista anonyymiä sovellusta voitaisiin hyödyntää myös työpaikkakiusaamisesta ilmoittamiseen. Anonyymisovellus voisi toimia paremmin työpaikoilla, sillä aiheettomia ilmoituksia ei varmasti tulisi. Kiusaamista esiintyy varmasti myös jo päiväkodeissa, joten voisi tehdä tutkimuksen, jossa kartoitetaan kiusaamista päiväkodeissa ja millaista kiusaamista siellä esiintyy.

Koulukiusaamistapaukset ovat onneksi kääntyneet jyrkkään laskuun, mutta luultavasti koulukiusaamista ei saada koskaan kokonaan loppumaan. Koulukiusaaminen on kuitenkin syytä saada kuriin ja sen ennaltaehkäiseminen on hyvin tärkeää. Kaikki voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, millainen ilmapiiri luokkaan muodostuu, millainen käytös on sopivaa ja miten muita oppilaita kohdellaan.

LÄHTEET

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huimaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee – puututaan yhdessä kiusaamiseen. Juva: PS-kustannus.

Helakorpi, S. & Ikonen, R. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Viitattu 2.3.2020,

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007 & 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ignatius, K. & Tuomaala, E. 2014. Mieli, Suomen Mielenterveys Ry. Kristoffer Ignatius:” Olin kaapissa yli 30-vuotta”. Julkaistu Mielenterveyslehdessä 5/2014. Viitattu 27.3.2020, <https://mieli.fi/fi/tarinat/kristoffer-ignatius-olin-kaapissa-yli-30-vuotta>.

Järvinen, P. 2012. On research methods. Tampere: Opinpajan kirja.

Kankkunen, P. & Julkunen-Vehviläinen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro.

KiVa Koulu 2020. Kiusaaminen koskettaa koko luokkaa. Viitattu 2.3.2020, http://www.kivakoulu.fi/kiusaaminen_koskettaa_koko_luokkaa.

KiVa Koulu 2020. Kiusaamisen muodot. Viitattu 2.3.2020, http://www.kivakoulu.fi/kiusaamisen_muodot.

KiVa Koulu 2020. KiVa koulu. Viitattu 2.3.2020, <http://www.kivakoulu.fi/>.

KiVa Koulu 2020. Mistä kiusaaminen voi johtua. Viitattu 5.3.2020, http://www.kivakoulu.fi/mista_kiusaaminen_johtuu.

- Kronqvist, E. & Pukkinen, M. 2007. Kehityspsykologia, matkalla muutokseen. Porvoo: WSOY.
- Lahtinen, M. & Lankinen, T. 2013. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Helsinki: Tietosanoma.
- Lääkäriliitto 2020. Helsingin julistus. Viitattu 3.3.2020, <https://www.laakariliitto.fi/laakariliitto/etiikka/helsingin-julistus/>.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2020. Nettikiusaaminen. Viitattu 9.4.2020, <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/>.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019. Kiusaaminen. Viitattu 25.3.2020, <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017. Kiusaamisen seuraukset. Viitattu 2.3.2020, <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/>.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2020. Lasten ja nuorten puhelin. Viitattu 3.3.2020, <https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/lasten-ja-nuorten-puhelin/>.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017. Mitä kiusaaminen on? Viitattu 3.3.2020, <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019. Tukioppilastoiminta. Viitattu 3.3.2020, <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/>.
- Menesini E. & Salmivalli C. 2017. Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. Viitattu 5.3.2020, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13548506.2017.1279740?src=recsys>.
- Mieli 2020. Mun Mieli -sovellus. Viitattu 3.3.2020, <https://mieli.fi/fi/pelit-ja-teht%C3%A4v%C3%A4t/mun-mieli-sovellus>.

Minilex 2019. Rikoslaki ja kuvaaminen. Viitattu 26.3.2020, <https://www.minilex.fi/a/rikoslaki-ja-kuvaaminen>.

Nardi, P. 2014. Doing survey research. A guide to quantitative methods. London: Paradigm Publishers.

Nuorten hyvinvointikertomus 2019. Koulukiusaaminen. Kouluterveyskysely THL. Viitattu 2.3.2020, <https://www.nuortenhyvinvointikertomus.fi/indikaattorit/turvallisuus/koulukiusaaminen>.

Opetushallitus 2020. Koulurauha. Viitattu 3.3.2020, <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/koulurauha>.

Oppilas- ja opiskelijaterveydenhuoltolaki 30.12.2013/1287.

Ouka 2020. Koulukiusaamisen ehkäisy. Viitattu 2.3.2020, <https://www.ouka.fi/oulu/pitkakankaan-koulu/kiusaaminen>.

Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 1997. Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Helsinki: WSOY.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Prevenia 2017. Pilotointi osa ¼ - Mitä pilotoinnilla tarkoitetaan. Viitattu 8.4.2020, <http://www.prevenia.fi/fi/Blogit/?id=57>.

Päivänlehti 2017. Mobiilisovelluksella lapsi voi ilmoittaa myös kiusaamisesta nimettömänä. Viitattu 3.3.2020, <https://www.paivanlehti.fi/mobiilisovelluksella-lapsi-voi-ilmoittaa-myo-kiusaamisesta-nimettomana/>.

Salmivalli, C., Poskiparta, E. & KiVa Koulu® -työryhmä. 2018. Osa I: Avain KiVaan Kouluun. Viitattu 8.4.2020, http://www.kivakoulu.fi/assets/files/kiva_koulu_opettajanopas_avain_kivaan_kouluun_fi_2018.pdf.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019. Kouluterveyskysely 2017 & 2019. Viitattu 4.3.2020, https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019. Kasvu ympäristön turvallisuus. Viitattu 2.3.2020, <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kasvuympariston-turvallisuus>.

Teräväinen S. 2008. Näkymättömiksi kasvaneet – Koulukiusaamisen merkityksiä kiusattujen elämässä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 8.4.2020, <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/80192/gradu03016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Torkkeli, J. 2013. Koulukiusaaminen Winnovan lähihoitajaopiskelijoiden kokemana. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 8.4.2020, <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69637/Jaana%20Torkkeli%20opinnaytetyo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Unesco 2017. School violence and bullying: global status report. Viitattu 4.4.2020, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246970>.

Valopilkku 2020. Viitattu 5.3.2020, <https://www.valopilkkuja.fi/>.

Valopilkku 2020. Hanke ja tavoitteet. Viitattu 5.3.2020, https://www.valopilkkuja.fi/mika-on-valopilkku/hanke_ja_tavoitteet/.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Helsinki: Tammi.

YLE 2018. Koulukiusaaminen vähentynyt huimasti – Taulukko kertoo kuinka suurta osaa 8. - 9.-luokkalaisista kiusattiin kunnassasi. Viitattu 2.3.2020, <https://yle.fi/uutiset/3-10127702>.

OPPILAIDEN ALKUKYSELY

Esitiedot

1. Oletko... *

Tyttö

Poika

2. Millä luokalla olet? *

5. lk

6. lk

7. lk

8. lk

3. Onko käytössäsi älypuhelin? *

Kyllä

Ei

Kiusaamisen kartoittaminen

4. Oletko kokenut kiusaamista viimeisen 6 kuukauden aikana koulussasi? *

Kyllä

En

En halua kertoa

5. Oletko havainnut kiusaamista viimeisen 6 kuukauden aikana koulussasi? *

Kyllä

En

6. Oletko itse kiusannut viimeisen 6 kuukauden aikana koulussasi? *

Kyllä

En

7. Millaista kiusaamista olet kokenut/havainnut/itse harjoittanut viimeisen 6 kuukauden aikana koulussasi? *

	Kokenut	Havainnut	Itse harjoittanut	Ei ole kokenut/ havainnut/ itse harjoittanut
Fyysistä (esim. töniminen, lyöminen, tukistaminen)	☐	☐	☐	☐
Sanallista (esim. nimittely, pilkkaaminen, haukkuminen)	☐	☐	☐	☐
Epäsuoraa (esim. sosiaalinen manipulointi, ulkopuolelle jättäminen, ignooraaminen)	☐	☐	☐	☐
Kännykkä- ja nettikiusaamista (esim. sosiaalisessa mediassa haukkuminen, pilapuhelut)	☐	☐	☐	☐
Seksuaalista kiusaamista (esim. ahdistelu, seksistiset kommentit)	☐	☐	☐	☐

8. Missä kiusaaminen tapahtuu? *

- Oppitunnilla
- Välitunnilla
- Liikuntatunnilla
- Ruokalassa
- Koulumatkalla

9. Arvioi seuraavia syitä: missä määrin koet seuraavat asiat kiusaamisen syiksi? *

	1. Ei lainkaan	2. Jonkin verran	3. En osaa sanoa	4. Paljon	5. Hyvin paljon
Ulkonäkö	☐	☐	☐	☐	☐
Ruumiinrakenne	☐	☐	☐	☐	☐
Kömpelyys	☐	☐	☐	☐	☐
Pukeutuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaalisuus	☐	☐	☐	☐	☐
Arkuus	☐	☐	☐	☐	☐
Oppimisvaikeudet	☐	☐	☐	☐	☐
Perheen taloudellinen tilanne	☐	☐	☐	☐	☐

Vanhempien asema	☐	☐	☐	☐	☐
Sairaudet	☐	☐	☐	☐	☐
Ihönväri	☐	☐	☐	☐	☐
Uskonto	☐	☐	☐	☐	☐
En osaa sanoa	☐	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä? _____	☐	☐	☐	☐	☐

Kiusaamisesta ilmoittaminen

10. Kenen puoleen käännyt, kun havaitset/koet kiusaamista? *

- Opettaja
- Terveystenhoitaja
- Vanhemmat
- Rehtori
- Kuraattori
- Erityisopettaja
- Kaveri
- En kenenkään
- Jonkin toisen, kenen? _____

11. Millaiseksi arvioit kiusaamisesta ilmoittamisen? *

- Helpoksi
- Melko helpoksi
- En osaa sanoa
- Melko hankalaksi
- Hankalaksi

12. Mikäli kiusaamisesta voisi ilmoittaa sovelluksen avulla, haluaisitko ilmoittaa siitä... *

- nimettömästi
- omalla nimellä
- kirjoittamalla
- puhumalla
- jotenkin muuten, miten? _____

13. Arvioi asteikolla 1-5... *

1. Huonoksi 2. Melko huonoksi 3. En osaa sanoa 4. Melko hyväksi 5. Hyväksi

miten koet kiusaamiseen

puuttumisen koulullasi? 1 2 3 4 5

millaiseksi koet luokkasi

ilmapiirin? 1 2 3 4 5

14. Kuinka hyvin opettajat tietävät kiusaamisesta oppilaiden keskuudessa? *

1. Huonosti

2. Melko huonosti

3. En osaa sanoa

4. Melko hyvin

5. Hyvin

15. Jos voisit ilmoittaa opettajille kiusaamisesta nimettömästi, olisiko kiusaamisesta ilmoittaminen helpompaa? *

Kyllä

Ei

En osaa sanoa